https://doi.org/10.65295/ifjusag202401

KISS-KOZMA GEORGINA[1] – PÁRI ANDRÁS[2]

A fiatalok párkapcsolata és családalapítási tervei 2024-ben

Absztrakt

A tanulmány a 15–34 éves magyar fiatalok párkapcsolati helyzetét, házassági és gyermekvállalási szándékait, valamint az ezekkel összefüggő társadalmi-demográfiai és élethelyzeti tényezőket vizsgálja a Magyar Fiatalok 2024 adatai alapján. Az elemzés súlyozott leíró statisztikákra, kereszttáblás vizsgálatokra, khi-négyzet-próbákra és Cramer-féle V mutatókra, továbbá bináris logisztikus regressziós modellekre és klaszterelemzésre épül. Az eredmények szerint a családalapítás továbbra is meghatározó életcél a fiatalok körében: a jelenleg nem házas 15–34 évesek közel kétharmada házasságban képzeli el a jövőjét, miközben a gyermekvállalási orientáció is összességében pozitív. A házassági szándék szorosan összefügg a párkapcsolati helyzettel, az életkorral és különösen a gyermekvállalásnak tulajdonított fontossággal. A tényleges és tervezett gyermekszám, valamint a partnerrel való együttélés egyaránt jelentős életkori és élethelyzetbeli különbségeket mutat, ami a családalapítás fokozatos későbbre tolódására utal. A párkapcsolatok kialakulását és a családalapítást nehezítő tényezők között – a korábbi vizsgálatokhoz hasonlóan, bár a sorrendben valamelyest eltérően – az anyagi és lakhatási problémák, a jövővel kapcsolatos bizonytalanság, az elköteleződés és a megfelelő partner megtalálásának nehézsége egyaránt jellemzik. Az eredmények összességében a családalapítás időzítésének és megvalósíthatóságának növekvő élethelyzeti függőségét jelzik, a család értékének tradicionális motívumai mellett. A családala-

1 Igazgatóhelyettes, kutatásvezető, Ifjúságkutató Intézet; óraadó oktató, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar.

2 Tudományos elnökhelyettes, Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért (KINCS); egyetemi tanársegéd, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar.

pítási szándékok tényleges megvalósulása ezért a párkapcsolati stabilitás, valamint a lakhatási, munkaerőpiaci és egzisztenciális feltételek alakulásával együttesen értelmezhető.

Kulcsszavak: ifjúság, párkapcsolat, házasság, gyermekvállalás, családalapítás, termékenységi szándékok

Bevezetés

Az elmúlt évtizedet jellemzően a polikrízis fogalmával írhatjuk le, ugyanis Európának számos kihívással kellett megküzdenie. A gazdasági, migrációs, pandémiás válságok „fekete hattyú"-jelenségként jelentek meg az európai társadalmak életében, ugyanakkor nem feledkezhetünk meg a digitális technológia és a demográfiai trendek hosszú távú következményeiről sem. Európa demográfiai helyzete hosszú ideje a termékenység alacsony szintjével írható le, amely jellemzően elmarad a népesség reprodukciójához szükséges kritikus szinttől. A termékenységi magatartás változása azonban nem áll meg Európa határánál, az ENSZ előrejelzései[3] szerint ugyanis globális szintű folyamatról van szó. A nők ma világszerte átlagosan egy gyermekkel kevesebbet vállalnak, mint 1990 körül, ami azt is jelenti, hogy a teljes termékenységi arányszám egy nőre becsült értéke ma már nem sokkal a reprodukciós küszöb fölött, 2,25 körüli szinten van. Mindez annak is köszönhető, hogy a teljes termékenységi arányszám ma már a világ országainak több mint felében a népesség önfenntartásához szükséges szint alá süllyedt.[4] Így tulajdonképpen egy globális szinten megjelenő új társadalmi jelenség tanúi lehetünk, s habár a termékenységi magatartás egy komplex kérdéskör, amelyet jelentős kulturális meghatározottság jellemez, a folyamat megértéséhez a szakma hasonló elméleti megközelítésekkel közelít.

Trendek

A demográfiai változások elméleti megközelítései: az elsőtől a harmadik demográfiai átmenetig

A termékenységi folyamatok értelmezésére irányuló széles körű hazai és nemzetközi szakirodalom sokfélesége arra utal, hogy a termékenység változásai aligha vezethetők vissza néhány általános magyarázó tényezőre, ennélfogva szinte le-

3 United Nations 2024.
4 Uo.

hetetlen egy teljes körű, átfogó elméleti modellt alkotni. Van de Kaa[5] a *Population Studies* folyóiratban megjelent tanulmányában például a termékenységi kutatások meghatározó megközelítéseit párhuzamosan létező, többnyire egymással is versengő, a termékenység alakulása mögötti okok magyarázatának igényével fellépő irányzatokként írta le.

Ezen, Van de Kaa által „rögzített narratívákként" leírt elméleti irányzatok, kutatási megközelítések egyaránt magukban foglalják a természetes termékenységhez kapcsolódó klasszikus vagy kezdeti elméleteket, a termékenységi döntések gazdasági magyarázatait, valamint a termékenység és a halandóság összefüggéseire épülő megközelítéseket. Külön csoportot alkotnak a termékenységi magatartás társadalmi és pszichológiai elméletei, köztük a család szerepének átalakulását, illetve a gyermekeknek tulajdonított értékek változását középpontba állító elméletek, továbbá az innováció, az eszmék és a kulturális minták változását hangsúlyozó narratívák. A megközelítések sokfélesége nemcsak a termékenységi folyamatok összetettségére utal, hanem arra is rámutat, hogy az egyes elméletek magyarázóereje történeti korszakonként és társadalmi helyzetenként eltérő lehet. Van de Kaa ezért arra is felhívja a figyelmet, hogy egy minden régióra és történeti időszakra egyaránt érvényes termékenységi elmélet megalkotása nemcsak nehéz, hanem bizonyos tekintetben észszerűtlen vállalkozás is lenne.[6]

Az általánosan alkalmazható elméleti megközelítés korlátai ellenére a termékenység globális trendjének és hosszabb távú következményeinek feltárása régóta a demográfiai kutatások egyik központi törekvése. Jelentőségét mutatja, hogy a termékenység alakulása több tudományterület érdeklődésére is számot tartó társadalomtudományi kérdés: a demográfia mellett többek között a közgazdaságtan, a szociológia, a pszichológia és a politikatudomány is rendszeresen vizsgálja a változások mögött meghúzódó lehetséges okokat. Az összehasonlító elemzések lehetőségeit bővítik az egyre hosszabb időszakot és egyre több országot átfogó nemzetközi kutatási eredmények és adatbázisok. Közülük is kiemelkedik az ENSZ Gazdasági és Szociális Ügyek Főosztálya (DESA) által 1952 óta két-három évente közzétett, s rendszerint felülvizsgált jelentése, a *World Population Prospects*, amely globális demográfiai becsléseket és előrejelzéseket tartalmaz. A jelentés a demográfiai átmenet elemzési keretére támaszkodva nemcsak a világnépesség várható alakulásáról és csúcspontjáról nyújt információt, hanem lehetővé teszi az egyes országok és régiók eltérő népesedési pályáinak összehasonlítását is.[7]

5 Van de Kaa 1996.

6 Uo.

7 United Nations 2024.

Klasszikus demográfiai átmenetelmélet (FDT)

A klasszikus, más néven első demográfiai átmenet *(first demographic transition,* FDT*)* a halandóság és a termékenység tartós, történeti léptékű csökkenését írja le. A folyamat számos európai országban már a 18. században megfigyelhető volt, míg a fejlődő országok többségében még napjainkban sem zárult le. Az elmélet szerint az átmenet végén egy alacsony halandósággal és termékenységgel jellemezhető, állandó, ugyanakkor folyamatosan idősödő népesség alakul ki. A termékenység a népesség egyszerű reprodukciójához szükséges szint közelében stabilizálódik, vagyis átlagosan valamivel több mint két gyermeke születik egy nőnek, ennek eredményeképpen a népességnövekedés megáll, a születések és a halálozások száma pedig hosszabb távon egyensúlyba kerül. Ezzel párhuzamosan a születéskor várható élettartam meghaladja a 70 évet, és a népesség fenntartásához demográfiai értelemben nincs szükség a folyamatos bevándorlásra. A háztartásokat elsősorban a házastársakból és gyermekeikből álló nukleáris családtípus dominanciája jellemzi.[8]

Ezek a várakozások jellemezték leginkább az 1970-es évek elejét. Azonban az 1960-as évek *baby boom* időszakát[9] az 1970-es évek *baby bust* korszaka[10] követte, ami megkérdőjelezte azt a korábbi várakozást, amely szerint a termékenység a reprodukciós szint környékén stabilizálódik, s egyúttal rákényszerítette a szakértőket a korábbi elméleteik újragondolására.[11]

A második demográfiai átmenet elmélete (SDT)

A Lesthaeghe és Van de Kaa által 1986-ban kidolgozott második demográfiai átmenetelmélet (*second demographic transition,* SDT) nem vélelmezi az FDT által leírt új demográfiai egyensúly szükségszerű kialakulását.[12] Az elmélet szerint a társadalmi és kulturális változások inkább a házasságtól eltérő együttélési formák elterjedéséhez, a házasságkötés és a gyermekvállalás korábban szoros kapcsolatának fellazulásához, ebből adódóan pedig tartósan a reprodukciós szint alatti termékenységhez vezethetnek. A stacionárius népesség ennélfogva nem tekinthető a demográfiai átmenet szükségszerű végállomásának.[13]

Az SDT két, egymással szorosan összefüggő, mélyreható kulturális változást állít középpontba: a termékenységi magatartás módosulását, valamint a családi és

8 Lesthaeghe 2014.

9 A *baby boom* kifejezés azt a korszakot írja le, amikor az 1950-es években Nyugat-Európában és az Egyesült Államokban a születések száma robbanásszerűen megnövekedett. Magyarországon a természetes szaporodás ütemének mesterséges felfokozását magával hozó 1950 és 1956 közötti időszak népesedéspolitikája Ratkó-korszakként vált ismertté a köztudatban.

10 A *baby bust* kifejezés a születésszámnak az 1960-as években, Nyugat-Európában tapasztalható hirtelen csökkenésére utal.

11 Lesthaeghe 2014.

12 Lesthaeghe–Van de Kaa 1986; Lesthaeghe 2020; Van de Kaa 1987.

13 Lesthaeghe–Surkyn 1988; Lesthaeghe 1995.

párkapcsolati minták átalakulását.[14] A demográfiai folyamatokat tehát a tradicionális társadalomból a modern, majd posztindusztriális társadalomba történő átmenet következményeiként értelmezi. Az elmélet szerint a párkapcsolatokkal, a családdal és a gyermekvállalással kapcsolatos magatartás változásainak[15] hátterében elsősorban az értékrend átalakulása áll. A helyi és vallási közösségek gyengülésével az általuk közvetített hagyományos normák és értékrend is veszített erejéből, miközben felértékelődött az önmegvalósítás, önkiteljesedés, valamint az egyéni autonómia jelentősége. A hangsúly ezáltal fokozatosan a családi és közösségi kötelezettségekről az egyéni életcélokra és választási lehetőségekre helyeződött át.[16] Ezzel párhuzamosan megnőttek a párkapcsolatok minőségével, valamint a partnerrel szemben támasztott elvárások, ez pedig a kapcsolatok gyengüléséhez vezetett. A párkapcsolatok egyre inkább az érzelmi elégedettség és az egyéni önkiteljesedés forrásává váltak, ami ugyanakkor azok felbomlásának társadalmi elfogadottságát is növelte. Mindezekből fakadóan fokozatosan átalakultak a párkapcsolati stratégiák, és színesebbé váltak az egyéni életutak is. Fokozatosan teret nyertek a házasságnál kisebb elköteleződéssel és kötöttségekkel járó együttélési formák (például az élettársi kapcsolatok), miközben gyakoribbá vált a házasságkötés és a gyermekvállalás későbbi életkorra halasztása. Ezek az életformák és döntések fokozatosan társadalmilag is egyre elfogadottabbá váltak.[17]

Mindez egybecseng Philippe Ariès gondolatmenetével is, amelyet a francia történész többek között az 1980-ban megjelent *Two Successive Motivations for the Declining Birth Rate in the West* című tanulmányában fejtett ki. Ariès a termékenységi magatartásban bekövetkezett változást részben a gyermeknevelésbe fektetett egyre nagyobb érzelmi és anyagi befektetéssel magyarázta. A kevesebb gyermek vállalását ebben az értelemben a gyermekek „minőségébe", vagyis jóllétébe, nevelésébe és társadalmi érvényesülésébe történő fokozott befektetés ösztönözte. Ariès ezért ezt az időszakot a „gyermekkirályok koraként" jellemezte. A gyermek jóllétére irányuló altruista motiváció a második demográfiai átmenet során sem tűnik el, de veszített korábbi dominanciájából. A gyermekvállalás az SDT elméletén belül egyre inkább a felnőttkori önmegvalósítás egyik lehetséges formájává vált, amely egyéb életstílussal és életcéllal is versenybe kerülhet. Az utódokra fókuszáló

14 Kapitány 2015.

15 Spéder megállapítása szerint a termékenységi magatartást egyre nagyobb fokú heterogenitás jellemzi. Ez a sokféleség a gyermekvállalás három meghatározó dimenziójában, vagyis annak időzítésében, a vállalt gyermekek számában és a gyermekvállaláshoz kapcsolódó párkapcsolati formákban egyaránt megmutatkozik. Bár az egyes országokban továbbra is meghatározható a gyermekvállalás modális életkora, a születések egyre kevésbé összpontosulnak az életút egy jól körülhatárolható szakaszára. A gyermekvállalás időzítése tehát individualizáltabbá vált, és a korábbinál nagyobb mértékben függ az egyéni élethelyzettől, lehetőségektől és döntésektől (Spéder 2019).

16 Spéder 2019.

17 Kapitány 2015.

altruista elem tehát nem tűnt el, nagyobb hangsúlyt kap a partnerek közötti kapcsolat minősége és az egyéni életcélok megvalósítása.[18]

Az SDT az első demográfiai átmenet klasszikus változatával szemben nem a népesség hosszú távú stabilizálódását vetíti előre, hanem a népesség csökkenő fertilitását prognosztizálja abban az esetben, ha tartósan a reprodukciós szint alá süllyed a termékenység, s mindezt nem orvosolják új, úgynevezett pótló migrációval (*replacement migration*). Az alacsonyabb termékenység és a várható élettartam növekedése pedig a társadalmak korszerkezetének átalakulásához, még erőteljesebben az idősebbek irányába történő elbillenéséhez vezethet. A bevándorlás pedig önmagában nem képes tartósan megállítani a népességöregedést, mivel a bevándorlók is idősödnek, termékenységi magatartásuk pedig rendszerint néhány nemzedéken belül közelít a befogadó társadalomához. A népességszám bevándorlás általi hosszabb távú fenntartása ezért folyamatos migrációt feltételezhet, amely egyúttal növeli a társadalmak kulturális és etnikai sokszínűségét. Az SDT-elmélet szerint tehát olyan új, összetett társadalmi kihívások várhatóak, mint a népesség további elöregedése és bizonyos esetekben fogyása, a bevándorlók társadalmi integrációja, a kulturális sokféleség kezelése, valamint a párkapcsolati és családi életutak növekvő változatossága és kisebb stabilitása.[19]

A harmadik demográfiai átmenet elmélete

Coleman[20] szerint sem az első, sem pedig a második demográfiai átmenet elmélete nem foglalkozik mélységében a migráció kérdésével, sem pedig annak a népesség nemzeti és etnikai összetételére gyakorolt hatásával. A harmadik demográfiai átmenet fogalmával ezért azt a hosszú távú folyamatot írja le, amelyben a befogadó ország tartósan alacsony termékenysége és a nagyarányú bevándorlás együttesen nemcsak a népesség számának alakulását és a társadalom korszerkezetét, hanem etnikai és kulturális összetételét is megváltoztatja. Míg az első demográfiai átmenet középpontjában a halandóság és a termékenység csökkenése, a másodikéban pedig a párkapcsolati formák, a családalapítás és a gyermekvállalási magatartás pluralizálódása áll, addig a harmadik átmenet a bevándorló és külföldi eredetű népesség arányának tartós növekedésére helyezi a hangsúlyt. Coleman megközelítésében tehát a tartósan alacsony termékenység és a magas bevándorlás jelenti a harmadik demográfiai átmenet két alapvető előfeltételét. A befogadó ország alacsony termékenysége az őshonos népesség fogyásához és elöregedéséhez vezet, a nagyarányú bevándorlás pedig részben vagy egészben ellensúlyozhatja ezt a létszámcsökkenést. Ha viszont a társadalom népességszámát hosszabb időn keresztül bevándorlással tartják fenn, akkor szükségszerűen növekszik a bevándorló hátterű

18 Ariès 1962; 1980; Lesthaeghe 2014.

19 Lesthaeghe 2014.

20 Coleman 2006.

népesség aránya, különösen akkor, ha annak korszerkezete fiatalabb, termékenysége pedig magasabb az őshonos népességénél. A következmények túlmutatnak a demográfiai mutatók alakulásán, ugyanis mindez hatással lehet a társadalom kulturális és vallási szerkezetére, identitására, intézményrendszerére, valamint a társadalmi integrációval és kohézióval kapcsolatos kihívásokra is. Coleman harmadik demográfiai átmenetre vonatkozó felvetése ugyanakkor nem tekinthető az első két átmenethez hasonlóan általánosan elfogadott, végleges elméletnek, sokkal inkább olyan értelmezési keretet nyújt, amely felhívja a figyelmet arra, hogy az alacsony termékenység demográfiai következményei nem érthetők meg a nemzetközi migráció és az abból fakadó népességszerkezeti változások figyelembevétele nélkül.[21]

Coleman elméletének aktualitását az ENSZ 2024-ben megjelent jelentésében felvázolt előrejelzések is alátámasztják. A *World Population Prospects 2024* szerint 2054-ig ötvenkettő, 2100-ig pedig hatvankettő országban és térségben – többek között Ausztráliában, Kanadában és az Amerikai Egyesült Államokban – a bevándorlás válhat a népességnövekedés legfontosabb hajtóerejévé. Továbbá ötven országban és térségben a bevándorlás várhatóan mérsékli majd a tartósan alacsony termékenységből és az elöregedett korszerkezetből fakadó népességcsökkenést. Azokban az országokban pedig – például Olaszországban és Németországban –, amelyek népességszáma már elérte a csúcspontját, ez a fordulópont bevándorlás nélkül korábban következett volna be.[22] Mindez arra utal, hogy az alacsony termékenység és a nemzetközi migráció együttes vizsgálata nem csupán Coleman elméleti felvetése szempontjából fontos, hanem a 21. századi népesedési folyamatok értelmezéséhez is megkerülhetetlen.

A magyarországi demográfiai folyamatok alakulása 2010 után

Az elmúlt másfél évtized magyarországi demográfiai folyamatait kedvező és kedvezőtlen tendenciák egyaránt jellemezték. A 2010-es években emelkedett a termékenység, nőtt a házasságkötések és a házasságban született gyermekek aránya, miközben a válások száma csökkent. A 2020-as évek elején azonban e kedvező folyamatok iránya megváltozott: visszaesett a termékenység és a születések száma, valamint mérséklődött a házasságkötési hajlandóság is.

Magyarországon a teljes termékenységi arányszám a 2011-ben mért történelmi mélypontról, 1,23-ról 2021-re 1,61-ra emelkedett.[23] Ezzel szemben az Európai Unióban (EU27) 2010 és 2023 között 1,57-ről 1,38-ra csökkent a mutató értéke. Ugyanebben az időszakban mindössze négy tagállamban – köztük Magyarországon – emelkedett, két tagállamban változatlan maradt, huszonegy tagállamban pe-

21 Coleman 2006.
22 United Nations 2024.
23 KSH 2026a.

dig csökkent az egy nőre jutó átlagos gyermekszám.[24] E folyamatok következtében Magyarország, amely 2011-ben még az Európai Unió legalacsonyabb termékenységű tagállamai közé tartozott, 2023-ra a harmadik legtermékenyebb ország lett a tagállamok rangsorában. A magyarországi emelkedő tendencia azonban 2021 után megfordult, s a teljes termékenységi arányszám 2025-re 1,31-re csökkent. Ez még mindig meghaladja a 2011-es történelmi minimumot, de már jelentősen elmaradt a négy évvel korábbi csúcsértéktől.[25]

A termékenység csökkenése a születések számában is megmutatkozik. Magyarországon 2010-ben 90 335 gyermek született, ezt követően a születésszám (ingadozások mellett) 2021-re 93 039-re emelkedett. Azóta azonban folyamatos visszaesés figyelhető meg: 2022-ben 88 491, 2023-ban 85 225, 2024-ben 77 511, 2025-ben pedig már csak 72 017 gyermek jött világra. A 2021 és 2025 közötti négy év alatt az éves születésszám 21 000-rel, közel 23 százalékkal csökkent. A születésszám alakulását a termékenység változása mellett a szülőképes korú nők létszámának hosszú ideje tartó csökkenése is érdemben befolyásolja. A KSH adatai szerint a 15–49 éves nők száma 2024-ben 42 000 fővel csökkent. A kedvezőtlen korszerkezet hatását jól mutatja, hogy habár 2024-ben a születések száma a korábbi mélypontot jelentő 2011. évinél is alacsonyabb volt, a termékenység szintje így is 12 százalékkal meghaladta a tizenhárom évvel korábbi szintet. A KSH számítása szerint, ha a termékenység a 2011-es szinten maradt volna, 2024-ben mindössze körülbelül 68 300 gyermek született volna, vagyis 9 200-zal kevesebb a tényleges 77 511-nél. A Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért (KINCS)[26] becslése szerint továbbá ha a termékenységi arányszám 2012 és 2024 között minden évben a korábbi, egy nőre jutó 1,23-as szinten maradt volna, akkor ebben az időszakban összesen mintegy 196 000-rel kevesebb gyermek született volna. A születésszám visszaesése tehát nem kizárólag a termékenységi magatartás változásával magyarázható, hanem a szülőképes korú nők tartós létszámcsökkenésével is összefügg.[27]

Fontos változásként figyelhető meg, hogy a gyermekvállalás egyre kevésbé kapcsolódik a hagyományos értelemben vett, 15–29 éves kor között meghatározott ifjúsági életszakaszhoz. Míg a rendszerváltás idején még a 25 év alatti nők hozták világra az újszülöttek több mint felét, 2024-ben a megszületett gyermekek több mint fele már 30 éves vagy idősebb anyától született. A gyermekvállalás időzítésének átalakulását jól mutatja, hogy a nők átlagos életkora első gyermekük születésekor az 1990-ben mért 23,0 évről 2024-re 29,4 évre emelkedett (2025-ben pedig 29,5). A családalapítás és az első gyermek vállalása tehát napjainkra jellem-

24 KINCS 2025.
25 KSH 2025; 2026a; Eurostat 2025.
26 KINCS 2026.
27 KSH 2025; 2026a.

zően arra az életkorra tolódott, amikor három évtizeddel korábban szinte már befejezték azt.[28]

A házasságkötések számában a születésekéhez hasonló, hullámzó tendencia figyelhető meg. Az 1980-as évek elején még évente 75–80 000 pár kötött házasságot Magyarországon, ezt követően azonban hosszabb távú, szinte folyamatos csökkenés bontakozott ki. A folyamat 2010-ben érte el mélypontját, amikor mindössze 35 500 házasságkötés történt. Ezt egy növekvő tendencia követte, amelynek eredményeként 2021-ben 72 000-re nőtt a házasságkötések száma, ez egyúttal közel négy évtized legmagasabb értékét is jelentette. Majd ismét fordult a trend, és 2024-ben már csak 46 600 pár kötött házasságot. A 2019 és 2021 közötti látványos emelkedés elsősorban az első alkalommal házasságra lépők számának növekedéséből fakadt, és a 2022–2024 közötti visszaesés is főként ebben a körben volt tapasztalható. A házasulók életkor szerinti összetételét vizsgálva a legnagyobb, mintegy 25 százalékos csökkenés a 30–34 éves nők körében következett be, de szintén komoly, mintegy 16 százalékos visszaesés volt tapasztalható a 35–39 éves nők körében. Ezzel szemben a 20–29 évesek körében mindkét nem esetében kismértékben emelkedett a házasságkötések száma.[29]

A KINCS 2021-ben végzett termékenységtudatosság-felmérése szerint a 21–35 évesek többsége legalább két gyermeket szeretne. Az eredményeket a Hungarostudy 2021-es adatfelvétele is megerősítette.[30] A termékenységtudatosság-vizsgálat szerint a gyermektelen fiatalok első gyermekük születését átlagosan 30,5, az utolsóét 34,6 éves korukra tervezték, miközben 59 százalék a 25–29, 25 százalék pedig a 20–24 éves kort tartotta ideálisnak a nők gyermekvállalására. A termékenységtudatosság ugyanakkor hiányosnak bizonyult: mindössze 51 százalék tudta, hogy a nők legtermékenyebb időszaka 20–24 éves korra esik, csak 16 százalék ismerte fel, hogy a női termékenység nagymértékű csökkenése már 35–39 éves korban megkezdődik, és csupán 20 százalék tudta, hogy a férfiak nemzőképessége már 40–44 éves kortól csökken. A válaszadók mindössze 24 százaléka becsülte helyesen 30–39 százalékra az egy hónapon belüli teherbeesés valószínűségét, és ugyanekkora arány ismerte a hazai lombikkezelések tényleges, 20–29 százalékos sikerességét. Az eredmények jelentős eltérést jeleznek a gyermekvállalási tervek és a biológiai lehetőségekre vonatkozó ismeretek között, ami csökkentheti a kívánt gyermekszám megvalósulásának esélyét.[31]

28 KSH 2025; 2026b.

29 KSH 2025.

30 Kapdebo et al. 2022.

31 Vesztergom et al. 2021.

Aktuális eredmények

Elemzésünk a 15–34 éves fiatalok párkapcsolati helyzetét, házassági és gyermekvállalási szándékait, valamint az ezekkel összefüggő társadalmi-demográfiai tényezőket vizsgálja. Az eredmények bemutatása során súlyozott leíró statisztikákat és kereszttáblás elemzéseket alkalmazunk, az összefüggések statisztikai szignifikanciáját khi-négyzet-próbával, erősségét Cramer-féle V mutatóval értékeljük, míg a házassági szándék önálló magyarázó tényezőinek feltárására bináris logisztikus regressziós modelleket használunk. A fiatalok párkapcsolatait nehezítő tényezőkről alkotott vélemények mögötti összetettebb mintázatok feltárására klaszterelemzést végzünk, amelynek segítségével egymástól tartalmilag elkülönülő véleménytípusokat azonosítunk, majd ezek társadalmi-demográfiai jellemzőit is összehasonlítjuk.

A kétváltozós eredmények értelmezésekor ugyanakkor figyelembe kell venni a csoportok eltérő összetételét is: így például a partnerrel együtt élők és a partnerrel együtt nem élők házasságkötési szándékában megfigyelhető nyers különbség részben a két csoport eltérő életkori összetételével magyarázható, ezért a többváltozós elemzések annak vizsgálatát is lehetővé teszik, hogy az összefüggések az életkor és más releváns háttértényezők kontrollálása mellett is fennmaradnak-e.

A házasság szerepe a fiatalok körében

A házasság továbbra is többségi preferencia a fiatalok körében, de az életkorral jelentősen csökken a még nem házasok házassági szándéka; a kimutatott társadalmi-demográfiai különbségek statisztikailag szignifikánsak, ugyanakkor hatásméretük gyenge.

1. táblázat: Házassági szándék a – jelenleg nem házas – 15–34 évesek körében, 2024

Változó	Kategória	n	Nem összesen (%)	Igen összesen (%)	χ^2 (df)	p	Cramer's V
Nem	Férfi	1927	40,0	60,0	23.306 (3)	<0,001	0,08
	Nő	1653	34,1	65,9			
Korcsoport	15–19 éves	952	32,6	67,4	67.709 (9)	<0,001	0,08
	20–24 éves	985	33,4	66,6			
	25–29 éves	883	39,5	60,5			
	30–34 éves	760	45,6	54,4			

Változó	Kategória	n	Nem összesen (%)	Igen összesen (%)	χ^2 (df)	p	Cramer's V
Településtípus	Budapest	740	37,3	62,7	40.574 (9)	<0,001	0,06
	Megyei jogú város / megyeszékhely	758	30,1	69,9			
	Város	1055	40,1	59,9			
	Község	1027	39,7	60,3			
Iskolai végzettség	Alapfok	1536	38,6	61,4	41.832 (6)	<0,001	0,08
	Középfok	1475	37,4	62,6			
	Felsőfok	569	33,5	66,5			
Együttélés	Nem él együtt partnerrel	2837	36,0	64,0	65.290 (3)	<0,001	0,14
	Együtt él partnerrel	703	41,9	58,1			
Összesen	Összesen	3580	37,3	62,7			

Forrás: *saját szerkesztés*

A súlyozott eredmények alapján a jelenleg nem házas 15–34 éves fiatalok körében erős a házasság iránti orientáció: az érdemi választ adók 62,7 százaléka inkább vagy biztosan szeretne házasságban élni (41,1 százalék „inkább igen", 21,6 százalék „biztosan igen"), míg 37,3 százalék inkább vagy biztosan elutasítja azt. A házasság tehát továbbra is többségi életforma-preferencia, bár a határozott házassági szándék jóval alacsonyabb az általános pozitív viszonyulásnál.

Nemek szerint szignifikáns, de gyenge különbség mutatkozik ($\chi^2(3) = 23{,}306$; $p < 0{,}001$; Cramer's $V = 0{,}081$): a nők 65,9 százaléka, a férfiak 60,0 százaléka szeretne házasságban élni. A „biztosan igen" válasz aránya a nőknél 24,8 százalék, a férfiaknál 18,9 százalék.

Az életkorral szintén szignifikánsan csökken a házassági szándék ($\chi^2(9) = 67{,}709$; $p < 0{,}001$; Cramer's $V = 0{,}079$). A házasságot tervezők aránya a 15–19 éveseknél 67,4 százalék, a 20–24 éveseknél 66,6 százalék, a 25–29 éveseknél 60,5 százalék, a 30–34 éveseknél pedig 54,4 százalék. A „biztosan igen" válasz a 20–24 éveseknél 26,1 százalék, a 30–34 évesek körében pedig már csak 15,7 százalék. Mivel keresztmetszeti adatokról van szó, ebből oksági kapcsolat nem állapítható meg.

Településtípus szerint is szignifikáns, de gyenge az összefüggés ($\chi^2(9) = 40{,}574$; $p < 0{,}001$; Cramer's $V = 0{,}061$). A házasságot tervezők aránya a megyei jogú városokban és megyeszékhelyeken a legmagasabb (69,9 százalék), Budapesten 62,7 százalék, a többi városban 59,9 százalék, a községekben 60,3 százalék. Egyértelmű főváros-vidék lejtő tehát nem figyelhető meg.

Az iskolai végzettség szerinti eloszlás szintén szignifikáns ($\chi^2(6) = 41{,}832$; $p < 0{,}001$; Cramer's $V = 0{,}076$): az inkább vagy biztosan házasságot tervezők ará-

nya az alapfokú végzettségűeknél 61,4 százalék, a középfokúaknál 62,6 százalék, a felsőfokúaknál 66,5 százalék, utóbbiaknál a „biztosan igen" aránya 27,8 százalék. Kétértékű változóvá összevonva azonban a végzettségi különbség már nem szignifikáns ($\chi^2(2) = 4{,}572$; $p = 0{,}102$), ezért inkább a szándék intenzitásában, mint általában a házassági hajlandóságban mutatható ki eltérés.

A legerősebb kapcsolatot az együttélési helyzet mutatja ($\chi^2(3) = 65{,}290$; $p < 0{,}001$; Cramer's $V = 0{,}136$). A partnerrel együtt nem élők 64,0 százaléka, az együtt élők 58,1 százaléka tervez házasságot. Az együtt élők 31,5 százaléka válaszolt „inkább nemmel", szemben a nem együtt élők 20,1 százalékával, míg a „biztosan igen" aránya 14,7, illetve 23,3 százalék. Ez arra utal, hogy az együttélés nem minden esetben a házasság közvetlen előszobája, hanem önálló tartós párkapcsolati forma is lehet.

Azt a következtetést vonhatjuk le, hogy jelenleg a nem házas 15–34 éves fiatalok közel kétharmada házasságban képzeli el a jövőjét, de csak valamivel több mint ötöde teljes bizonyossággal. A házassági orientáció erősebb a nőknél és a fiatalabb korcsoportokban, míg a településtípus és az iskolai végzettség szerepe kisebb. A legerősebb összefüggést az együttélési státusz mutatja, de valamennyi Cramer's V érték alacsony (0,061–0,136), ezért a statisztikai szignifikancia nem jelent erős társadalmi meghatározottságot.

Különösen figyelemreméltó, hogy míg a 15–24 évesek mintegy kétharmada tervez házasságot, a 30–34 éves, még nem házas fiatalok körében ez az arány már csak 54,4 százalék. A házassági szándékot ezért vélhetően több élethelyzeti és társadalmi tényező együttesen alakítja. Ennek vizsgálatára következő lépésként bináris logisztikus regressziót alkalmaztunk.

2. táblázat: A házassági szándékot magyarázó súlyozott bináris logisztikus regressziós modellek, 2024[32]

Prediktor	1. modell OR (95% CI)	2. modell OR (95% CI)	3. modell OR (95% CI)
Nem			
Férfi (ref.)	1,00	1,00	1,00
Nő	1,26 (1,10–1,45)***	1,30 (1,12–1,50)***	1,04 (0,88–1,25)
Korcsoport			
15–19 éves (ref.)	1,00	1,00	1,00

32 * $p < 0{,}05$; ** $p < 0{,}01$; *** $p < 0{,}001$. Ref. = referenciakategória; OR = esélyhányados; CI = konfidenciaintervallum. 1. modell: nem, korcsoport, településtípus, iskolai végzettség. 2. modell: 1. modell + párkapcsolati helyzet, főtevékenység, gyermek megléte, anyagi elégedettség. 3. modell: 2. modell + a gyermekvállalás fontossága. A modellek a saját maximális érvényes mintájukon készültek: M1: n = 3580; M2: n = 3426; M3: n = 3377; formális modell-összehasonlításhoz azonos elemzési minta szükséges.

Prediktor	1. modell OR (95% CI)	2. modell OR (95% CI)	3. modell OR (95% CI)
20–24 éves	0,89 (0,73–1,09)	0,99 (0,78–1,27)	0,92 (0,68–1,25)
25–29 éves	0,66 (0,54–0,81)***	0,77 (0,59–1,02)	0,74 (0,53–1,05)
30–34 éves	0,50 (0,41–0,62)***	0,63 (0,47–0,84)**	0,67 (0,47–0,97)*
Településtípus			
Budapest (ref.)	1,00	1,00	1,00
Megyei jogú város / megyeszékhely	1,36 (1,09–1,69)**	1,07 (0,85–1,34)	1,44 (1,09–1,89)**
Város	0,88 (0,72–1,07)	0,81 (0,66–0,99)*	0,89 (0,70–1,14)
Község	0,92 (0,75–1,12)	0,80 (0,65–0,99)*	0,96 (0,74–1,24)
Iskolai végzettség			
Alapfok (ref.)	1,00	1,00	1,00
Középfok	1,08 (0,92–1,27)	1,04 (0,88–1,23)	0,96 (0,78–1,19)
Felsőfok	1,52 (1,22–1,89)***	1,38 (1,09–1,76)**	1,20 (0,91–1,58)
Párkapcsolati helyzet			
Nincs párkapcsolata (ref.)	–	1,00	1,00
Van párkapcsolata, nem élnek együtt	–	3,06 (2,50–3,74)***	2,24 (1,77–2,85)***
Együtt él partnerével	–	1,43 (1,16–1,75)***	0,97 (0,76–1,23)
Főtevékenység			
Tanul (ref.)	–	1,00	1,00
Dolgozik	–	0,55 (0,44–0,69)***	0,66 (0,50–0,87)**
Egyik sem	–	0,48 (0,33–0,71)***	0,40 (0,25–0,63)***
Gyermek			
Nincs vér szerinti gyermeke (ref.)	–	1,00	1,00
Van vér szerinti gyermeke	–	0,94 (0,75–1,18)	0,44 (0,34–0,57)***
Anyagi elégedettség			
1 ponttal magasabb érték	–	1,09 (1,02–1,17)**	0,99 (0,92–1,08)

Prediktor	1. modell OR (95% CI)	2. modell OR (95% CI)	3. modell OR (95% CI)
Gyermekvállalás fontossága			
Egyáltalán nem fontos (ref.)	–	–	1,00
Inkább nem fontos	–	–	2,42 (1,53–3,83)***
Inkább fontos	–	–	24,95 (16,57–37,55)***
Nagyon fontos	–	–	67,16 (43,68–103,27)***
Modellmutatók			
Súlyozott n	3580	3426	3377
Nagelkerke R^2	0,034	0,098	0,423

Forrás: *saját szerkesztés*

A bináris logisztikus regressziós modellek alapján a házassági szándék társadalmi-demográfiai meghatározottsága mérsékelt, ugyanakkor több jól értelmezhető mintázat figyelhető meg. Az első modellben a nők nagyobb eséllyel szeretnének házasságban élni, mint a férfiak (OR = 1,26), míg a 30–34 évesek házassági szándékának esélye mintegy fele a 15–19 évesekének (OR = 0,50). Ez arra utal, hogy a házasság a fiatalabb életkorban még erősebben jelenik meg jövőbeni életcélként, míg a harmincas éveik elején még nem házas személyek között nagyobb arányban lehetnek olyanok, akik tartósan más párkapcsolati életformát választanak.

A párkapcsolati és élethelyzeti tényezők bevonásával a legerősebb kapcsolat a párkapcsolati státusznál jelenik meg. Azok, akiknek van párkapcsolatuk, de még nem élnek együtt partnerükkel, több mint háromszoros eséllyel szeretnének házasságot a párkapcsolattal nem rendelkezőkhöz képest (OR = 3,06). Ez arra utal, hogy ebben az élethelyzetben a házasság konkrét következő életútlépésként jelenik meg. Az együtt élők esetében ez az összefüggés – a párkapcsolati státusz és házassági szándék között – már lényegesen mérsékeltebb (OR = 1,43), ami azt jelezheti, hogy az együttélés egyesek számára a házassághoz vezető átmeneti szakasz, mások számára viszont önálló, alternatív párkapcsolati forma.

A főtevékenység alapján a dolgozók (OR = 0,55), illetve a sem nem tanuló, sem nem dolgozó fiatalok (OR = 0,48) kisebb eséllyel terveznek házasságot, mint a tanulók. Ennek hátterében valószínűleg életciklusbeli különbségek állnak: a tanulók számára a házasság még inkább jövőbeni, normatív életcélként jelenhet meg, míg a munkába állással a párkapcsolati és anyagi döntések konkrétabbá válnak. Az anyagi helyzettel való elégedettség egypontos növekedése a második modellben mintegy 9 százalékkal növeli a házassági szándék esélyét (OR = 1,09), vagyis a kedvezőbb szubjektív anyagi helyzet mérsékelten támogathatja a házassági terveket.

A harmadik modell legfontosabb eredménye a gyermekvállalás fontosságának rendkívül erős kapcsolata a házassági szándékkal. A gyermekvállalást „inkább fontosnak" tartók házassági szándékának esélye közel huszonötszörös, a „nagyon fontosnak" tartóké pedig több mint hatvanhétszeres azokhoz képest, akik számára a gyermekvállalás egyáltalán nem fontos. A Nagelkerke-féle pszeudo-R^2 ennek hatására 0,034-ről, illetve 0,098-ról 0,423-ra emelkedik. Ez arra utal, hogy a házassági szándék mindenekelőtt egy tágabb családalapítási értékorientáció része.

A három modell alapján azt látjuk, hogy a házassági szándék leginkább az életútban elfoglalt helyzettel és a családalapítási orientációval függ össze. A nem, a végzettség és az anyagi elégedettség önálló hatása nagyrészt megszűnik, amikor a modellben a gyermekvállalással kapcsolatos attitűdöket is figyelembe vesszük. Ez arra utal, hogy e háttérváltozók és a házassági szándék közötti kapcsolat részben a családhoz és gyermekvállaláshoz kötődő értékeken keresztül érvényesülhet. A házasság tehát továbbra is fontos életcél, de nem minden párkapcsolati életút szükségszerű végpontja.

Gyermekvállalással kapcsolatos tényezők és vágyak

A 15–34 éves életkori szakaszon belül a gyermekvállalás és a párkapcsolati együttélés nagyon erősen életkorhoz kötött, miközben a szülői életmintához való viszony jóval kevésbé lineárisan változik. A fiatal népességben – az adatfelvétel szerint – az átlagos gyermekszám 0,41 gyermek/fő. Ez természetesen erősen összefügg azzal, hogy a vizsgált korosztály jelentős része még a gyermekvállalás előtti életszakaszban van, a termékenységi szándékok még nem tekinthetők befejezettnek. A fiatalok átlagosan 1,79 gyermeket szeretnének összesen.

Korévek szerint pedig nagyon világosan emelkedő tendencia rajzolódik ki. A 15–20 évesek körében az átlagos gyermekszám még lényegében 0 körüli, majd a húszas évek második felétől gyorsul fel: míg a 20 évesek körében még 0,08, addig 27 évesen 0,52, 30 évesen 0,66, 34 évesen pedig már 0,95 gyermek jut egy főre. Ezzel párhuzamosan a partnerrel vagy házastárssal együtt élők aránya is jelentősen növekszik: a 15–19 évesek körében mindössze 2,5 százalék, a 20–24 éveseknél 24,7 százalék, a 25–29 éveseknél 52,7 százalék, a 30–34 évesek körében pedig már 70,6 százalék. Tehát az életútban ez a két évtizedes szakasz egy meglehetősen világos családalapítási átmenettel azonosítható. A 15–20 éves időszakot még a szülői háztartásban élés, minimális párkapcsolati együttélés és gyakorlatilag gyermek nélküli állapot jellemzi. A 21–25 év közötti időszak átmeneti szakasz, majd 25–30 éves kor között jelentősen megnő a partnerrel való összeköltözés és a gyermekvállalás aránya. A 30–34 éves korcsoportban pedig már tízből heten élnek párkapcsolatban, és jellemzően közel egy gyermek is van már a háztartásban. Ezzel párhuzamosan a tervezett gyermekszám is fokozatosan emelkedik az életkorral: a 15–19 évesek átlagosan 1,67, a 20–24 évesek 1,76, a 25–29 évesek 1,80, míg a 30–34 évesek már 1,88 gyermeket szeretnének. A családalapítás előrehaladásával tehát nemcsak

a tényleges gyermekszám növekszik, hanem a gyermekvállalási tervek is valamelyest magasabbá válnak. Ezt erősíti a párkapcsolati helyzet szerinti különbség is: a nőtlenek és hajadonok átlagosan 1,62, az élettársi kapcsolatban élők 1,95, a házasok pedig 2,15 gyermeket terveznek.

1. ábra: Átlagos gyermekszám, nemek szerint, korévenként[33]

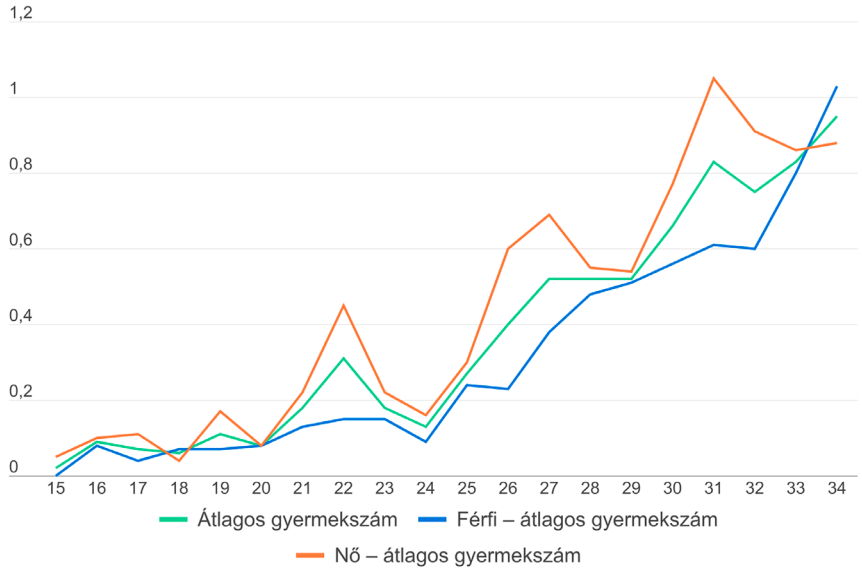

Forrás: *saját szerkesztés*

A gyermekvállalás időzítésében jelentős társadalmi különbségek is megfigyelhetők. A nők átlagos (meglévő) gyermekszáma magasabb (0,48), mint a férfiaké (0,34), ami arra utal, hogy az azonos életkorú nők általában korábban lépnek be a gyermekvállalási életszakaszba, míg a vágyott gyermekszám szerinti különbség mérsékelt: a férfiak átlagosan 1,75, a nők 1,83 gyermeket terveznek, vagyis a nők gyermekvállalási tervei valamivel magasabbak.

Településtípus szerint határozott különbség rajzolódik ki: Budapesten az átlagos gyermekszám 0,17, a megyei jogú városokban 0,37, a városokban 0,44, a községekben pedig 0,55. Ez arra utal, hogy a kisebb településeken a családalapítás korábban történhet, míg a fővárosban erőteljesebb a gyermekvállalás halasztása. A vágyott gyermekszámot illetően azonban már mérsékelt a különbség: Budapesten és a megyei jogú városokban 1,72, a városokban 1,75, a községekben pedig 1,91 az átlagos tervezett gyermekszám.

33 Bázis: $n_{férfi} = 2573$; $n_{nő} = 2427$

2. ábra: Átlagos gyermekszám, településtípus szerint, korévenként[34]

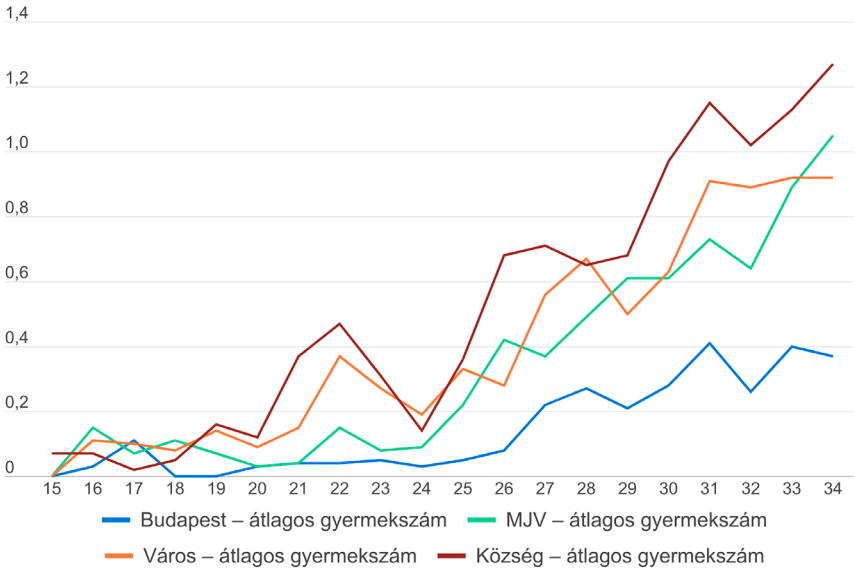

Forrás: *saját szerkesztés*

Iskolai végzettség szerint (3. ábra) is elsősorban időzítési különbség feltételezhető: a magasabb végzettségűek körében a harmincas életévek elején alacsonyabb a gyermekszám, ami a hosszabb tanulmányi idővel és a későbbi családalapítással áll összefüggésben. A tervezett gyermekszám az iskolai végzettség szerint U alakú kapcsolatot rajzol ki: az alapfokú végzettségűek átlagosan 1,84, a középfokúak 1,67, míg a felsőfokúak 1,92 gyermeket terveznek. Hasonló U alakú iskolázottsági mintázatot több európai országban is kimutattak mind a termékenység, mind a tervezett családméret esetében.[35] Ennek egyik lehetséges magyarázata, hogy a középfokú végzettségűeknél a gyermekvállalás munkaerőpiaci alternatív költsége már jelentős, miközben a magasabb végzettségűekhez képest kevesebb erőforrással rendelkezhetnek a munka és a család összeegyeztetésére. A magasabb jövedelem, a gyermekellátási szolgáltatásokhoz való jobb hozzáférés és a kedvezőbb munkaerőpiaci pozíció ugyanakkor mérsékelheti a gyermekvállalás költségeit a felsőfokú végzettségűek körében.[36] Mindezek már a magyar fiatalok gyermekvállalási preferenciáiban is megjelennek.

34 Bázis: $n_{Budapest} = 944$; $n_{MJV} = 1017$; $n_{város} = 1545$; $n_{község} = 1494$

35 Beaujouan–Berghammer 2019; Greulich–Toulemon 2023.

36 D'Albis et al. 2017; Hazan–Zoabi 2015; Testa 2014.

3. ábra: Átlagos gyermekszám, iskolai végzettség szerint, korévenként[37]

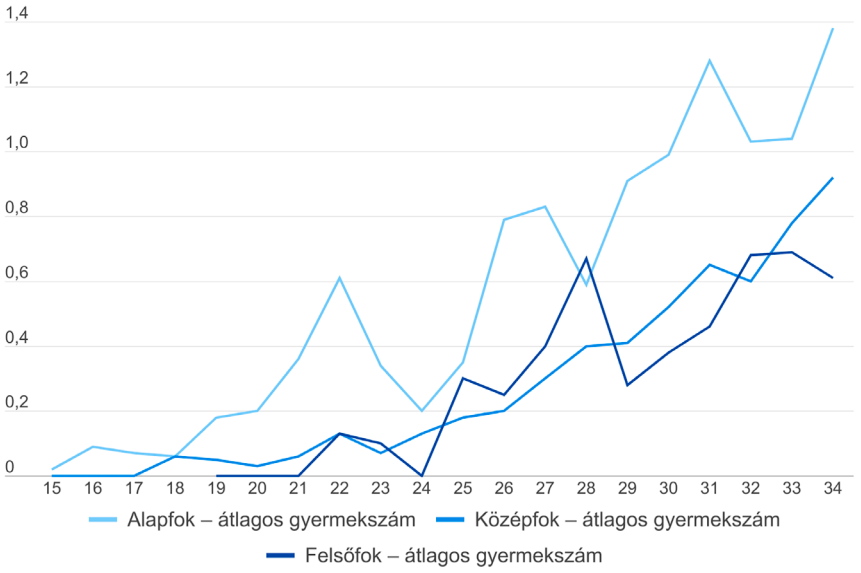

Forrás: *saját szerkesztés*

A szülői életminta továbbra is jelentős szerepet játszik a fiatalok értékrendjében (4. ábra). Fontos tényező, hogy a felnőtté válás és a saját családi élet kialakulása nem jár együtt a szülői generáció értékeinek teljes elutasításával, tehát a családról alkotott tradicionális gondolkodás a következő két változóban jól mérhető: a válaszadók 54,3 százaléka szerint szülei élete megfelel saját eszményeinek, és 57,7 százalékuk úgy véli, hogy szüleik elfogadják az általuk választott életmódot.

A grafikon alapján a két mutató szorosan együtt mozog. A 15–16 éveseknél a legmagasabb, 70-75 százalék körüli az érték, ami az erősebb szülői kötődéssel és a még kevésbé önálló életvitellel magyarázható. 17–19 éves kor között jelentős visszaesés látható, ami az önállósodás, az identitáskeresés és a szülői mintáktól való részleges eltávolodás időszakára utalhat (pl. a felsőfokú tanulmányok megkezdése).

A húszas években az értékek hullámzóbbak. 20–22 éves korban ismét emelkedés, 23–24 évesen csökkenés, majd 25 éves korban újabb növekedés figyelhető meg. A 29 éves kori kiugrás arra utalhat, hogy a tartós párkapcsolat, az önálló háztartás és a családalapítás előrehaladtával a szülői életminta egyes elemei ismét felértékelődnek. 31 éves korban újabb mélypont, míg 34 évesen ismét jelentős emelkedés jelenik meg.

37 Bázis: $n_{alapfok} = 2083$; $n_{középfok} = 1981$; $n_{felsőfok} = 937$

4. ábra: Értékek, életmód elfogadása: a szülői minta követése és ennek megfelelés, korévenként[38]

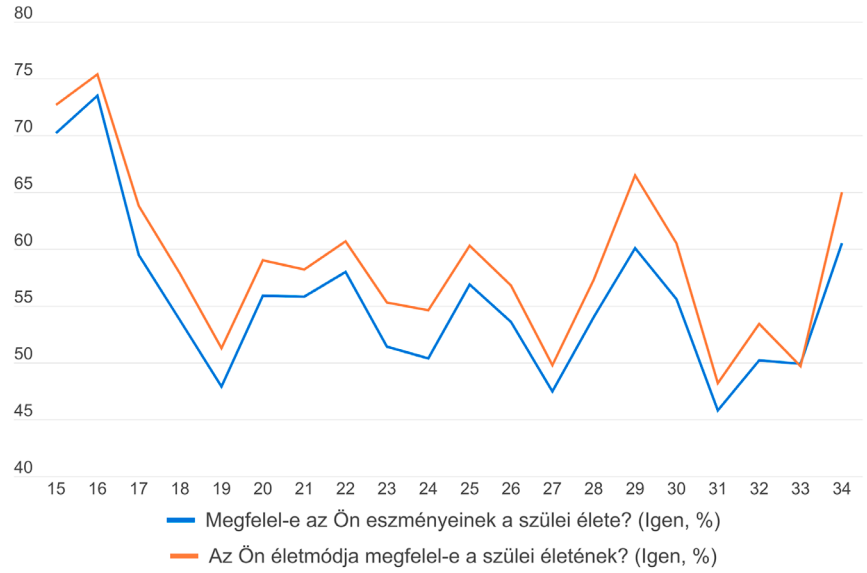

Forrás: *saját szerkesztés*

A szülői értékek, életmód elfogadásának aránya tehát a legfiatalabbaknál a legmagasabb, majd az életkor előrehaladtával mérséklődik, de még a harmincas korosztályban is minden második fiatal pozitívan viszonyul a szülői életmintához. Különösen figyelemreméltó, hogy a saját életmód szülői elfogadását a fiatalok következetesen valamivel magasabbnak érzékelik, mint amennyire saját maguk követendőnek tekintik szüleik életútját. A serdülőkor után csökken a szülői mintával való közvetlen azonosulás, majd a fiatal felnőttkor különböző élethelyzeteiben részben újraértékelődik. A 29, 31 és 34 éves kori kiugrásokat ugyanakkor óvatosan kell értelmezni, mert azok részben mintavételi ingadozásból is származhatnak.

Gyermekvállalás fontossága és jövőbeli tervek

A gyermekvállalás fontossága és a jövőbeli szándékokra vonatkozó kérdésekből kialakítottunk egy 3x3-as tipológiát (3. táblázat). Eszerint a fiatalok gyermekvállalási orientációja összességében kifejezetten pozitív, ugyanakkor a szándékok konkretizáltsága jelentősen eltér. A legnagyobb csoportba a minta 59,8 százaléka tartozik: számukra fontos a gyermekvállalás, és konkrétan terveznek is gyermeket. Tulajdonképpen erről a csoportról állíthatjuk biztosan, hogy a jövőben szándé-

38 Bázis: $n_{szülő_eszmény} = 4927$; $n_{saját_életmód} = 4895$

kukban áll a gyermekvállalás. További 17,2 százalék pozitívan áll a kérdéshez, de még bizonytalan, míg az egyértelműen elutasítóak (tudatos gyermektelenek) aránya mindössze 6,4 százalék. Bencze[39] ennél magasabb (12,7 százalék) arányt mért a 2020-as Magyar Ifjúságkutatás adatfelvétele során, míg a 2021-es Hungarostudy-vizsgálat mutat a jelenlegi eredményeinkhez (6,4 százalék) hasonló (7,85 százalék) arányt.[40] A fiatalok 5,5 százaléka bizonytalan, illetve elutasító, és abba a kategóriába sorolható, ami azt jelzi, hogy számára jelenleg nem fontos a gyermekvállalás, de a jövőben mégis tervez. A további csoportok elemszáma azonban nagyon alacsony; összességében viszont azt látjuk, hogy a fiatalok körében van egy gyermekvállalásra hajlandó nagyobb csoport, egy bizonytalanabb, valamint egy szűk elutasító réteg.

3. táblázat: A gyermekvállalási szándékok tipológiája tervek és fontosság szerint, 2024

Gyermekvállalás fontossága	Nem tervez gyermeket (0 gyermek)	Tervez gyermeket (≥ 1 gyermek)	Nincs konkrét gyermekszám iránti vágy / bizonytalan	Megoszlás
Nem fontos	Elutasító vagy tudatos gyermektelen (6,4%; n = 319)	Nem fontos számára a gyermek, de jövőben tervez (5,0%; n = 271)	Bizonytalan és elutasító (5,5%; n = 259)	16,9%
Fontos	Még nem tervez (1,9%; n = 97)	Gyermekvállalás számára fontos (59,8%; n = 3027)	Bizonytalan, de jövőben tervez (17,2%; n = 815)	78,9%
Nincs érdemi álláspont / nem lehet gyermeke	Nem téma a gyermekvállalás (0,4%; n = 20)	Jövőben nyitott, de bizonytalan (0,7%; n = 37)	Nincs elképzelése (3,2%; n = 157)	4,2%
Megoszlás	8,7%	65,5%	25,9%	100,0%

Forrás: *saját szerkesztés*

A demográfiai profilok arra utalnak, hogy a stabil gyermekvállalási szándék részben az életút előrehaladásával kapcsolódik össze: a gyermekvállaláshoz pozitívan és nyitottan álló csoport átlagosan idősebb (25,9 éves), 65,4 százalékuk párkapcsolatban él, 33,8 százalékuknak már van gyermeke, és körükben az átlagosnál magasabb a felsőfokú végzettségűek aránya. Ezzel szemben az elutasító csoportban a férfiak dominánsabbak, kevésbé jellemző, hogy párkapcsolatban élnek, és szinte teljesen gyermektelenek. A konkrét elképzeléssel nem rendelkezők csoportja

39 Bencze 2023.
40 Pári–Balog 2022.

a legfiatalabb, és tagjainak fele még tanul, ami arra utal, hogy a bizonytalanság jelentős része életciklusbeli halasztásként, nem pedig tudatos elutasításként értelmezhető.

4. táblázat: A gyermekvállalási szándékok tipológiája és az egyes csoportok demográfiai, élethelyzeti és intergenerációs jellemzői a 15–34 éves fiatalok körében, 2024

Gyermekvállalási szándék – kategóriák	Gyermekvállalás számára fontos	Bizonytalan, de jövőben tervez	Elutasító	Bizonytalan és elutasító	Nem fontos, de jövőben tervez
Mintaarány (%)	59,8	17,2	6,4	5,5	5,0
Nő (%)	51,9	48,4	36,8	35,6	39,8
Átlagéletkor, év	25,9	24,2	24,4	24,3	25,1
30–34 éves (%)	32,3	21,9	24,4	21,3	26,4
Budapest (%)	18,3	20,4	10,7	26,9	17,6
Felsőfokú (%)	21,1	18,9	12,3	13,8	10,7
Párkapcsolatban (%)	65,4	45,6	22,9	25,2	47,6
Házas / élettárs (%)	43,9	31,5	7,0	15,8	27,1
Van gyermeke (%)	33,8	15,0	0,0	1,1	19,0
Dolgozik (%)	69,4	59,9	63,3	76,8	69,0
Tanul (%)	22,4	33,3	30,4	22,2	26,0
Szülők élete megfelel saját eszményeinek – igen (%)	59,8	51,4	31,3	51,5	41,1
Saját életmód megfelel a szülőknek – igen (%)	63,3	54,3	30,9	52,7	50,1

Gyermekvállalási szándék – kategóriák	Nincs elképzelése	Még nem tervez	Jövőben nyitott, de bizonytalan	Nem téma számára a gyermekvállalás	Teljes minta
Mintaarány (%)	3,2	1,9	0,7	0,4	100,0
Nő (%)	36,3	51,8	70,6	62,7	48,5
Átlagéletkor, év	23,0	24,1	27,8	24,6	25,3
30–34 éves (%)	14,1	19,6	47,8	30,2	28,4
Budapest (%)	9,2	53,2	11,1	10,3	18,9

Gyermekvállalási szándék – kategóriák	Nincs elképzelése	Még nem tervez	Jövőben nyitott, de bizonytalan	Nem téma számára a gyermek-vállalás	Teljes minta
Felsőfokú (%)	11,5	13,3	22,3	6,8	18,7
Párkapcsolatban (%)	31,4	28,4	74,0	37,2	54,4
Házas / élettárs (%)	14,6	12,0	65,0	37,2	35,7
Van gyermeke (%)	2,3	0,0	54,7	0,0	24,6
Dolgozik (%)	48,0	77,5	61,7	60,6	67,2
Tanul (%)	50,1	19,3	12,0	39,4	25,8
Szülők élete megfelel saját eszményeinek – igen (%)	61,8	27,2	–	–	54,3
Saját életmód megfelel a szülőknek – igen (%)	65,8	27,3	–	–	57,7

Forrás: *saját szerkesztés*

A szülői életmintához való viszony tovább differenciálja a gyermekvállalási típusokat. A stabilan gyermekorientált csoportban 59,8 százalék szerint szülei élete megfelel saját eszményeinek, és 63,3 százalék érzi úgy, hogy saját életmódja is megfelel szülei elvárásainak. A gyermekvállalást elutasító csoportban ugyanezek az arányok csupán 31,3 százalék, illetve 30,9 százalék. Azoknál, akik számára fontos, de még nem terveznek gyermeket, 27 százalék körüli arányban jelenik meg ez a minta. Az intergenerációs értékkongruencia és a gyermekvállalási orientáció közötti kapcsolatok statisztikailag szignifikánsak, de gyengék. Ez arra utal, hogy a pozitív szülői életminta és az észlelt szülői elfogadás hozzájárulhat a családalapítási orientáció kialakulásához, de önmagában nem határozza meg azt. Ezt jól példázza az elképzeléssel nem rendelkezők csoportja is, ahol magas az intergenerációs mintázat, miközben a gyermekvállalási tervek még nem alakultak ki.

Tehát a gyermekvállalási szándék az eredmények alapján nem egyetlen tényező következménye, hanem az életciklus, a párkapcsolati beágyazottság és a szülői családi mintákhoz való viszony együttesével függ össze. A legerősebb és legkonkrétabb gyermekvállalási orientáció azoknál jelenik meg, akik már közelebb kerültek a családalapítás élethelyzetéhez, és egyúttal nagyobb összhangot érzékelnek saját és szüleik életmintája között. A bizonytalan csoportok ugyanakkor nem kezelhetők egységesen: egy részük inkább életkorából és még nyitott élethelyzetéből következően halasztja a döntést, míg más csoportokban a gyermekvállalástól való távolságtartás tartósabb értékorientációként jelenhet meg.

A legfontosabb problémák 2024-ben, amelyek a fiatalok szerint őket érintik

A fiatalok legégetőbb problémái között egyértelműen az anyagi nehézségek, az elszegényedés és a szegénység állnak az első helyen, ezt a válaszadók 40,1 százaléka említette. Ezt követi a bizonytalanság és kiszámíthatatlan jövő 34,1 százalékkal, valamint a céltalanság 28,3 százalékkal. A lakhatási problémák is kiemelkednek (21,0 százalék), miközben a munkanélküliséget 16,1 százalék említette.

A párkeresési nehézségek a problémák középmezőnyében helyezkednek el: ezt a válaszadók 12,4 százaléka hozta fel, és ezzel a felsorolt problémák között a 8. helyen áll. A családalapítás önálló kategóriaként nem szerepel a grafikonon. Az ahhoz legközelebb álló, „a család válsága, családi problémák" kategóriát 11,2 százalék említette, ami a 10. helyet jelenti. Ez alapján a párkapcsolati és családi problémák érzékelhetően jelen vannak a fiatalokat érintő gondok között, de jóval kisebb súllyal, mint az anyagi nehézségek, a jövő bizonytalansága vagy a céltalanság.

5. ábra: Ön szerint ma Magyarországon mi az ifjúság legégetőbb problémája?[41] (többválaszos kérdés, említi, %)

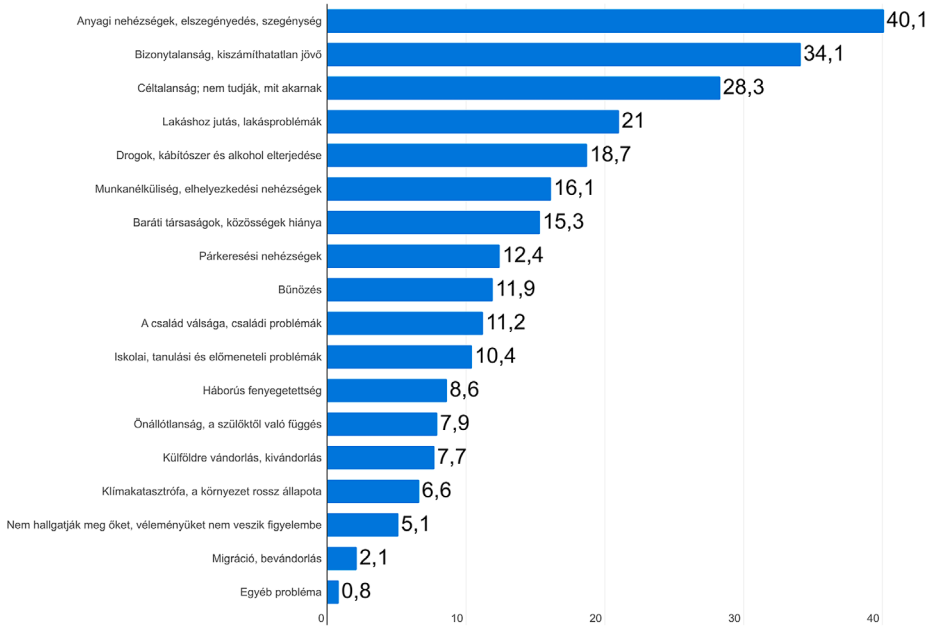

Forrás: *saját szerkesztés*

Az eredmények azt mutatják, hogy a fiatalok problémáiról alkotott kép elsősorban egzisztenciális és jövőbiztonsági kérdések köré szerveződik. Az anyagi és lakha-

41 Bázis: n = 5000

tási nehézségek mellett erősen jelen van a jövővel kapcsolatos bizonytalanság és a céltalanság, ami arra utal, hogy nem pusztán konkrét gazdasági problémákról, hanem általános perspektívahiányról is szó van. Ezzel szemben a migrációt (2,1 százalék), a klímaváltozást (6,6 százalék) vagy a külföldre vándorlást (7,7 százalék) lényegesen kevesebben tekintik a fiatalok legsúlyosabb problémájának.

Milyen okok nehezítik a fiatalok párkapcsolatait?

A fiatalok párkapcsolati nehézségeinek vizsgálata azért kiemelt jelentőségű, mert a tartós párkapcsolatok kialakulása szorosan összefügg a családalapítás, a házasságkötés és a gyermekvállalás időzítésével. A párkapcsolati bizonytalanságok ezért nem kizárólag magánéleti problémaként értelmezhetők, hanem hosszabb távon demográfiai következményekkel is járhatnak. Különösen fontos annak feltárása, hogy az egyes akadályok miként rendeződnek fontossági sorrendbe, illetve hogyan változik megítélésük a 15–34 éves korosztály különböző életkori szakaszaiban.

6. ábra: Mit gondol, milyen okok nehezítik a fiatalok párkapcsolatait?[42] (többválaszos kérdés, korcsoportok szerint, %)

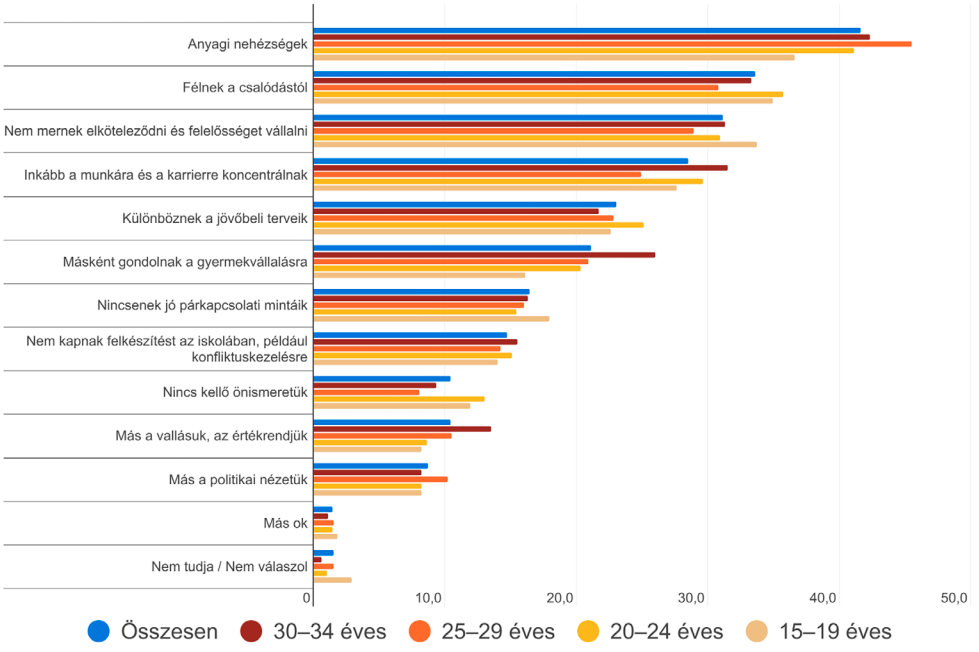

Forrás: *saját szerkesztés*

42 Bázis: n = 1250, a kérdés többválaszos volt, ezért egy válaszadó több okot is megjelölhetett. Összesen 3031 említés történt, ami válaszadónként átlagosan 2–3 (2,42) megjelölt okot jelent.

Az eredmények alapján a párkapcsolatokat nehezítő tényezők rangsora a négy korcsoportban alapvetően stabil. Mindegyik életkori csoportban az anyagi nehézségek kerültek az első helyre. Ezt a 15–19 évesek 36,6 százaléka, a 20–24 évesek 41,4 százaléka, a 25–29 évesek 45,5 százaléka, a 30–34 évesek pedig 42,3 százaléka említette. Az anyagi problémák súlya tehát a húszas évek második felében a legnagyobb. Ez az életkori sajátosság összefügghet azzal, hogy ebben az életszakaszban válik közvetlen feladattá az önálló háztartás kialakítása, a lakhatás biztosítása, az összeköltözés és a családalapítás gazdasági feltételeinek megteremtése. Az anyagi nehézségek valamennyi korcsoportban elfoglalt első helye azt jelzi, hogy a fiatalok a párkapcsolatok stabilitását nem választják el az egzisztenciális biztonságtól.

A rangsor második helyén minden életkori csoportban a csalódástól való félelem szerepel. Ezt a válaszlehetőséget a korcsoportok 30,8–35,7 százaléka jelölte meg. A mutató viszonylagos állandósága arra utal, hogy az érzelmi sérüléstől és a kapcsolat kudarcától való félelem nem kizárólag a serdülő- vagy fiatalkor sajátossága, hanem a teljes vizsgált életkori csoportban jelentős párkapcsolati akadály. A jelenség mögött állhatnak korábbi negatív kapcsolati tapasztalatok, a szülői családban látott konfliktusok, valamint a tartós kapcsolatok stabilitásával összefüggő általános bizonytalanságok.

Az elköteleződés és felelősségvállalás hiánya a három fiatalabb korcsoportban a harmadik helyen áll. A 15–19 évesek 33,7 százaléka, a 20–24 évesek 30,9 százaléka, a 25–29 évesek 28,9 százaléka említette. A 30–34 évesek körében ez a tényező 31,3 százalékos aránnyal a negyedik helyre került, mivel a munkára és karrierre koncentrálás minimális különbséggel megelőzte. Az elköteleződés hiányának előkelő helyezése arra utal, hogy a párkapcsolati problémák megítélésében jelentős szerepet kapnak az egyéni döntések, az érzelmi érettség és a hosszú távú felelősség vállalására való hajlandóság.

A munkára és karrierre koncentrálás minden korcsoportban a rangsor első négy helyének valamelyikén szerepel. A 15–19 évesek 27,6 százaléka, a 20–24 évesek 29,6 százaléka, a 25–29 évesek 24,9 százaléka, a 30–34 évesek pedig a 31,5 százaléka említette. A legmagasabb arány a legidősebb csoportban figyelhető meg. Ebben az életkorban a munkaerőpiaci pozíció megszilárdítása és a szakmai előmenetel már közvetlenebbül kerülhet konfliktusba a párkapcsolati és családalapítási tervekkel. Ugyanakkor a korcsoportok közötti eltérések nem lineárisak, ezért nem állítható, hogy a karrierorientáció életkor szerint folyamatosan növekedne.

Az eltérő jövőbeli tervek az első három korcsoportban az ötödik helyet foglalják el a párkapcsolati nehézségek között, 22,6–25,1 százalék közötti aránnyal. A 30–34 éveseknél 21,7 százalékos értékkel a hatodik helyre kerülnek. Ez a tényező valószínűleg magában foglalja az iskolai, foglalkozási, lakóhelyi és életmódbeli tervek összeegyeztethetetlenségét. A fiatalabb korcsoportokban különösen jelentős lehet a továbbtanulás, a külföldi munkavállalás vagy a költözés kérdése, míg az idősebbeknél már inkább a kialakult életpályák összehangolása jelenthet nehézséget.

A legmarkánsabb életkori különbség a gyermekvállalásról alkotott eltérő elképzelések esetében figyelhető meg. Az említési arány a 15–19 évesek 16,1 százalékáról a 30–34 évesek körében 26,0 százalékra emelkedik. A tényező a legfiatalabbaknál csak a hetedik, a 20–29 éveseknél a hatodik, a 30–34 éveseknél pedig már az ötödik helyen áll. Ez arra utal, hogy a gyermekvállalás az életkor előrehaladásával egyre kevésbé távoli értékválasztás, és egyre inkább konkrét párkapcsolati döntéssé válik. A harmincas éveik elején járóknál a gyermekvállalás kívánt időzítése, a tervezett gyermekszám vagy a gyermekvállalás elutasítása közvetlenül befolyásolhatja a kapcsolat fennmaradását.

A jó párkapcsolati minták hiánya minden korcsoportban közepes súlyú tényező, 15,4–17,9 százalék közötti aránnyal. Hasonlóan stabil a párkapcsolati és konfliktuskezelési iskolai felkészítés hiányának megítélése is, amelyet 14,0–15,5 százalék említett. E két tényező rangsorbeli állandósága arra utal, hogy a kapcsolati készségek, a kommunikációs minták és a konfliktuskezelés problémája nem egy meghatározott életkori szakaszhoz kötődik, hanem általános hiányként jelenik meg.

Az értékrendi és vallási különbségek jelentősége ezzel szemben az életkor előrehaladásával növekszik. Arányuk a 15–19 évesek 8,2 százalékáról a 30–34 éveseknél 13,5 százalékra emelkedik. Ez arra utalhat, hogy a tartós kapcsolat, az együttélés és a családalapítás közeledtével fontosabbá válik az alapvető életvezetési elvek összeegyeztethetősége. A politikai nézetkülönbségek említési aránya ugyanakkor valamennyi korcsoportban alacsonyabb, 8-10 százalék körüli, tehát a válaszadók a vallási és általános értékrendi eltéréseket összességében jelentősebb kapcsolati akadálynak tekintik.

A leíró jellegű eredményekben a korcsoportok közötti különbségek alapján azt látjuk, hogy az életkor előrehaladásával a párkapcsolatok megítélése részben konkrétabbá és jövőorientáltabbá válik. Míg a legfiatalabbaknál az érzelmi bizonytalanságok és a kapcsolati minták hangsúlyosabbak, addig a 30–34 éveseknél a karrier, a gyermekvállalás és az értékrendi kompatibilitás kerül előrébb a rangsorban.

Az állítások sorba rendezése alapján azt mondhatjuk, hogy a fiatalok párkapcsolati nehézségeit elsősorban három tényezőcsoport határozza meg. Az első a strukturális és gazdasági bizonytalanság, mindenekelőtt az anyagi nehézségek és részben a karrierkövetelmények. A második az érzelmi és pszichológiai tényezők köre, ideértve a csalódástól való félelmet és az elköteleződés hiányát. A harmadik az életút- és értékválasztások összeegyeztethetősége, amelybe a jövőbeli tervek, a gyermekvállalás és az értékrend különbségei tartoznak.

A párkapcsolati nehézségek mélyebb feltárásához további elemzést, klaszteranalízist végeztünk. Az elemzés során a három-, négy- és ötelemű klasztermegoldásokat vizsgáltuk, az értelmezéshez az ötelemű megoldást választottuk. A döntést elsősorban a klaszterek tartalmi elkülönülése, belső koherenciája és szociológiai értelmezhetősége indokolta. A háromklaszteres modell túlzottan

összevonta az egymástól eltérő magyarázati logikákat, különösen az anyagi, az életpályával összefüggő és az érzelmi tényezőket. A négyklaszteres megoldás már differenciáltabb szerkezetet mutatott, de egy klaszterben kezelte a csalódástól való félelmet és az elköteleződési nehézségeket. Az ötelemű modell ezzel szemben lehetővé tette e két, elméletileg is eltérő mechanizmus elkülönítését, miközben az anyagi, az életpálya-orientált és a többdimenziós problémaérzékelés is önálló típusként jelent meg. Az ötelemű megoldás ezért a differenciáltság és az értelmezhetőség szempontjából kedvezőbb kompromisszumot jelentett, mint az egyszerűbb modellek.

5. táblázat: Klasztertípusok a fiatalok párkapcsolatait nehezítő okok szerint, 2024

Állítások	1. Életpálya-konfliktusokat hangsúlyozók	2. Komplex párkapcsolati akadályokat érzékelők	3. Elköteleződési deficitet hangsúlyozók	4. Érzelmi sérüléstől tartók	5. Anyagi akadályokat hangsúlyozók
Anyagi nehézségek	0,000	0,598	0,362	0,434	1,000
Félnek a csalódástól	0,000	0,707	0,000	1,000	0,000
Inkább a munkára és a karrierre koncentrálnak	0,429	0,684	0,223	0,176	0,269
Különböznek kettőjük jövőbeli tervei (iskolai végzettség megszerzése után)	0,329	0,696	0,157	0,143	0,242
Más a politikai nézetük	0,171	0,086	0,034	0,061	0,072
Más a vallásuk, az értékrendjük	0,198	0,203	0,061	0,047	0,099
Másként gondolnak a gyermekvállalásra	0,244	0,724	0,202	0,141	0,215

Állítások	1. Életpálya-konflik-tusokat hangsúlyozók	2. Komplex párkapcsolati akadályokat érzékelők	3. Elkötelező-dési deficitet hangsúlyozók	4. Érzelmi sérüléstől tartók	5. Anyagi akadályokat hangsúlyozók
Nem kapnak felkészítést ehhez az iskolában (pl. konfliktus-kezelés)	0,241	0,341	0,096	0,105	0,110
Nem mernek elköteleződni és felelősséget vállalni	0,000	0,936	1,000	0,255	0,000
Nincs kellő önismeretük	0,147	0,420	0,088	0,067	0,073
Nincsenek jó párkapcsolati mintáik	0,154	0,831	0,181	0,097	0,166

Forrás: *saját szerkesztés*

6. táblázat: Klaszterenkénti demográfiai profilok a fiatalok párkapcsolatait nehezítő okok szerint, 2024[43]

Jellemző	1. Életpálya-konflik-tusokat hangsúlyozók	2. Komplex párkapcsolati akadályokat érzékelők	3. Elkötelező-dési deficitet hangsúlyozók	4. Érzelmi sérüléstől tartók	5. Anyagi akadályokat hangsúlyozók
Becsült méret és arány	n = 330; 26,4%	n = 34–37; 2,7–3,0%	n = 253–255; 20,3%	n = 391–395; 31,5%	n = 232–236; 18,8%
Települési profil	Budapest: 26,4% ↑; község: 23,3% ↓	A települési megoszlások a kis elem-szám miatt bizonytalanok	Község: 37,8% ↑; Budapest: 14,2%; város: 25,2%	Város: 37,8% ↑; község: 23,1% ↓	Község: 42,1% ↑; Budapest: 11,5% ↓
Párkapcsolati profil	Élettársi kapcsolat: 22,6% ↑	Az elváltak aránya 5,9%, de ez mind-össze 2 fő	Házasok aránya leíróan magasabb: 25,3%	A párkapcso-lati megoszlás közel áll a tel-jes mintáéhoz	Nőtlen/haja-don: 64,2%; házas: 21,1%

43 Jelmagyarázat: A „↑" (felfelé mutató nyíl) azt jelenti, hogy magasabb vagy az átlagosnál nagyobb az adott érték, arányszám, míg a „↓" (lefelé mutató nyíl) azt jelenti, hogy alacsonyabb vagy az átlagosnál alacsonyabb az adott érték, arányszám.

Jellemző	1. Életpálya-konfliktusokat hangsúlyozók	2. Komplex párkapcsolati akadályokat érzékelők	3. Elköteleződési deficitet hangsúlyozók	4. Érzelmi sérüléstől tartók	5. Anyagi akadályokat hangsúlyozók
Életkor / végzettség	Nincs szignifikáns életkori vagy végzettségi eltérés	A szélsőséges arányok nem tekinthetők stabilnak	Nincs szignifikáns életkori vagy végzettségi eltérés	Nincs szignifikáns életkori vagy végzettségi eltérés	Alapfokúak aránya 47,0%, de az összefüggés nem szignifikáns
Összegző értelmezés	Urbánusabb, az együttélő párkapcsolati forma felé eltolódó csoport	Önálló demográfiai profilja nem határozható meg megbízhatóan	Inkább rurális profil, mérsékelten magasabb házas aránnyal	Kis- és középvárosi dominanciájú, demográfiailag széles csoport	A leginkább rurális, leíróan alacsonyabb végzettségű csoport
Megbízhatóság	Stabil, közepes méretű klaszter	Nagyon kis klaszter; óvatos értelmezés	Megfelelő méretű, értelmezhető klaszter	A legnagyobb és egyik legstabilabb klaszter	Megfelelő méretű; a végzettségi profil csak leíró

Forrás: *saját szerkesztés*

7. táblázat: A klasztertagság és a demográfiai változók kapcsolata a fiatalok párkapcsolatait nehezítő okok szerint, 2024

Mutató	Településtípus	Párkapcsolati státusz	Iskolai végzettség	Korcsoport
n	1250	1238	1252	1251
χ^2 (df)	65,444 (12)	28,757 (12)	14,027 (8)	7,634 (12)
p	< 0,001	0,004	0,081	0,813
Cramer V	0,132	0,088	0,075	0,045
Módszertani megjegyzés	A khi-négyzet-próba feltételei teljesülnek	A cellák 25%-ában a várható gyakoriság 5 alatti; óvatos értelmezés	A klaszterek nem rendezhetők iskolázottsági sorrendbe	A korcsoportok megoszlása közel azonos

Forrás: *saját szerkesztés*

Az első klasztert az életpálya-konfliktusokat hangsúlyozók alkotják. A klaszter tagjai közül 42,9 százalék említette, hogy a fiatalok inkább a munkára és a karrierre koncentrálnak, 32,9 százalék pedig az eltérő jövőbeli terveket tekintette a párkapcsolatok egyik akadályának. A gyermekvállalással kapcsolatos különbségeket 24,4 százalék, az iskolai párkapcsolati és konfliktuskezelési felkészítés hiányát 24,1

százalék, az eltérő vallási vagy értékrendi hátteret pedig 19,8 százalék jelölte meg. Ezzel szemben az anyagi nehézségek, a csalódástól való félelem és az elköteleződés hiánya nem jelent meg ebben a csoportban. A klaszter tehát a párkapcsolati problémákat elsősorban az individualizálódó életutak, az eltérő prioritások és a nehezen összehangolható jövőstratégiák következményeként értelmezi.

A második klaszter a komplex párkapcsolati akadályokat érzékelők csoportja. Ebben a klaszterben az elköteleződés és felelősségvállalás hiányát 93,6 százalék, a megfelelő párkapcsolati minták hiányát 83,1 százalék, a gyermekvállalással kapcsolatos eltérő elképzeléseket pedig 72,4 százalék említette. A csalódástól való félelem 70,7 százalékos, az eltérő jövőbeli tervek 69,6 százalékos, a karrier elsődlegessége pedig 68,4 százalékos értéket mutatott. Az anyagi nehézségeket a csoport 59,8 százaléka, az önismeret hiányát 42,0 százaléka, az iskolai felkészítés elégtelenségét pedig 34,1 százaléka jelölte meg. Ez a klaszter nem egyetlen kitüntetett okkal magyarázza a párkapcsolati nehézségeket, hanem strukturális, kulturális és pszichológiai tényezők együttes hatását feltételezi. A csoport ezért nem egyszerűen negatívabb véleményt képvisel, hanem összetettebb oksági modellt alkalmaz.

A harmadik klasztert az elköteleződési deficitet hangsúlyozók alkotják. A csoportban minden válaszadó, vagyis 100 százalék megjelölte, hogy a fiatalok nem mernek elköteleződni és felelősséget vállalni. Ezzel szemben a csalódástól való félelem egyáltalán nem jelent meg. Az anyagi problémákat 36,2 százalék, a karrierorientációt 22,3 százalék, a gyermekvállalással kapcsolatos nézetkülönbségeket 20,2 százalék, a kedvezőtlen párkapcsolati mintákat pedig 18,1 százalék említette. A klaszter sajátossága, hogy az elköteleződés hiányát nem az érzelmi sérüléstől való félelemre, hanem inkább a felelősségvállalás és a tartós kapcsolati döntések gyengülésére vezeti vissza. Ez normatív és attitűdalapú magyarázati típusként értelmezhető.

A negyedik klasztert az érzelmi sérüléstől tartók alkotják. A csalódástól való félelem ebben a csoportban 100 százalékos értéket mutatott, míg az anyagi nehézségeket 43,4 százalék, az elköteleződési problémákat 25,5 százalék jelölte meg. A karrierorientáció 17,6 százalék, az eltérő jövőbeli tervek 14,3 százalék, a gyermekvállalással kapcsolatos különbségek pedig 14,1 százalék körüli értéket mutattak. A megfelelő párkapcsolati minták hiánya mindössze 9,7 százaléknál, az önismeret hiánya 6,7 százaléknál jelent meg. A klaszter elkülönülése módszertanilag is alátámasztja az ötelemű megoldás választását, mivel megmutatja, hogy az érzelmi kockázatkerülés nem azonos az elköteleződés elutasításával, hanem önálló magyarázati mechanizmusként jelenik meg.

Az ötödik klasztert az anyagi akadályokat hangsúlyozók alkotják. A csoport valamennyi tagja az anyagi nehézségeket jelölte meg, miközben a csalódástól való félelem és az elköteleződés hiánya egyaránt 0 százalékos értéket mutatott. A karrier elsődlegességét 26,9 százalék, az eltérő jövőterveket 24,2 százalék, a gyermekvállalással kapcsolatos különbségeket 21,5, a rossz párkapcsolati mintákat pedig

16,6 százalék említette. Ez a klaszter világosan elkülönülő materiális-strukturális magyarázati típust képvisel, amely a fiatalok párkapcsolati nehézségeit elsősorban a gazdasági bizonytalansággal és az önálló életkezdés korlátaival kapcsolja össze.

Tulajdonképpen az ötklaszteres megoldás kiválasztását az indokolta, hogy a három- és négyklaszteres modellekhez képest nagyobb tartalmi felbontás mellett is megőrizte az egyes csoportok világos értelmezhetőségét. Az öt klaszter nem pusztán intenzitásában, hanem magyarázati logikájában is eltér egymástól: az életpálya-konfliktusok, a komplex problémaérzékelés, az elköteleződési deficit, az érzelmi kockázat és az anyagi bizonytalanság önálló véleménytípusokat alkotnak. Ez a struktúra ezért alkalmasabb a háttérváltozók szerinti különbségek későbbi vizsgálatára és a fiatalok párkapcsolati nehézségeiről kialakult társadalmi értelmezések részletesebb bemutatására.

Következtetések és három lehetséges jövőbeli forgatókönyv

A magyarországi demográfiai folyamatokat az elmúlt másfél évtizedben egymással ellentétes tendenciák jellemezték. A 2010-es években több mutató kedvezően alakult, a termékenység azonban tartósan a reprodukciós szint alatt maradt, miközben csökkent a gyermekvállalási korban lévő népesség létszáma, és tovább folytatódott a családalapítás későbbi életkorra tolódása. A 2021 után bekövetkezett visszaesés azt is jelzi, hogy a korábbi javuló tendenciák nem tekinthetők tartósnak: 2025-ben mintegy 72 000 gyermek született Magyarországon, a teljes termékenységi arányszám 1,31-re csökkent. Ezek a mutatók ugyanakkor nem azonosíthatók a jelenlegi fiatal generáció végleges gyermekvállalási magatartásával, mivel a születésszám alakulását a termékenységi szándékok mellett a korstruktúra és a szülőképes korú népesség létszáma is meghatározza.

Jelen kutatás eredményei alapján a 15–34 éves fiatalok körében a családalapítás továbbra is meghatározó életcél, ugyanakkor annak megvalósulása szorosan összekapcsolódik az életútban elfoglalt helyzettel. A házassági szándék a fiatalabb korcsoportokban erősebb, miközben az életkor előrehaladtával növekszik az együttélés és a tényleges gyermekvállalás gyakorisága. A többváltozós eredmények azt is jelzik, hogy a házassági szándék különösen erősen kapcsolódik a gyermekvállalás fontosságához és a párkapcsolati helyzethez. A párkapcsolatok akadályairól alkotott vélemények pedig nem egységesek: az elemzésben elkülönültek többek között az anyagi nehézségeket, az elköteleződés problémáit, az érzelmi kockázatokat, illetve az életpályák összeegyeztetésének nehézségeit hangsúlyozó csoportok. Mindez arra utal, hogy a családalapítás halasztása nem vezethető vissza egyetlen tényezőre.

Ezek az eredmények illeszkednek ahhoz a hosszabb távú folyamathoz, amelyben a felnőtté válás egyes állomásai egyre kevésbé követnek egységes és lineáris

sorrendet. A tanulás befejezése, a munkába állás, az önálló egzisztencia megteremtése, a szülői ház elhagyása, a tartós párkapcsolat kialakítása, a házasság és a gyermekvállalás időzítése mind változatosabb életutakba rendeződik, és az ifjúsági életszakasz egyes elemei egyre gyakrabban a harmincas évekre is áthúzódnak.[44]

A korábbi hazai kutatások szintén azt mutatják, hogy a család és a gyermekvállalás értéke továbbra is erős, miközben a megvalósítás időzítése bizonytalanabbá válik. A Magyar Ifjúság Kutatás 2020[45] szerint a fiatalok többsége fontosnak tartotta a gyermekvállalást, és a számszerű választ adók átlagosan két gyermeket terveztek, miközben az első gyermek tervezett időpontja az életkor előrehaladtával egyre későbbre tolódott. Bencze[46] másodelemzése ugyanakkor arra is rámutatott, hogy a gyermektelen fiatalok egy kisebb, de jól azonosítható része egyáltalán nem tervezett gyermeket. A 2024-es ifjúságkutatás eredményei rámutattak arra, hogy a családalapítási orientáció változatlan maradt: a fiatalok többsége továbbra is pozitívan viszonyul a házassághoz és a gyermekvállaláshoz.[47]

A jelen vizsgálat keresztmetszeti jellege miatt ezekből az eredményekből nem készíthető olyan előrejelzés, amely a fiatalok későbbi tényleges családalapítására vonatkozik. A megfigyelt mintázatok és a korábbi kutatási eredmények alapján ugyanakkor néhány egymással párhuzamos lehetséges forgatókönyv megfogalmazható. Ezek nem egymást kizáró prognózisok, hanem olyan lehetséges pályák, amelyek megvalósulása a párkapcsolati, gazdasági, munkaerőpiaci, valamint család- és szociálpolitikai környezet további alakulásától is függ.

A családalapítás további halasztásának forgatókönyve

Az egyik lehetséges forgatókönyv szerint fennmaradhat az a tendencia, amelyben a házasság és a gyermekvállalás értékként továbbra is jelen van, tényleges megvalósításuk azonban egyre későbbi életkorra tolódik. A halasztás hátterében nem feltétlenül a családalapítás elutasítása áll, hanem az ahhoz szükségesnek tekintett feltételek későbbi teljesülése. A korábbi magyar kutatásokban a megfelelő jövedelmet, a biztos lakhatást, a stabil munkahelyet és a megfelelő párkapcsolatot a fiatalok a gyermekvállalás fontos előfeltételeiként említették.[48] A nemzetközi szakirodalom is azt mutatja, hogy a gazdasági bizonytalanság és a kedvezőtlen jövőbeli várakozások összefügghetnek a gyermekvállalási tervek halasztásával.[49] Különösen az első gyermek esetében lehet fontos a stabil foglalkoztatás és a kiszámítható jövedelem.[50] A megfelelő lakhatási körülmények ugyancsak kapcsolatban állhat-

44 Gábor 2006; Kiss-Kozma–Székely 2023.
45 Domokos et al. 2020.
46 Bencze 2023.
47 Kiss-Kozma 2025.
48 Engler–Pári 2021.
49 Vignoli et al. 2020; Comolli 2023.
50 Fahlén–Oláh 2018; Karabchuk 2020.

nak a családalapítás időzítésével.[51] A párkapcsolat kialakulása szintén kulcseleme ennek a folyamatnak. A fiatalok jelentős része nehéznek ítéli a megfelelő partner megtalálását, miközben az online társkeresést sem feltétlenül tekinti a stabil párkapcsolatok kialakításának ideális eszközének.[52] Ha a pártalálás, az összeköltözés és az egzisztenciális önállósodás későbbre tolódik, akkor a házasság és a gyermekvállalás megvalósítása is későbbre kerülhet. Az együttélés ugyanakkor nem szükségszerűen a házasság közvetlen előszobája: a párkapcsolati forma önmagában is összefügg a gyermekvállalási tervekkel és azok intenzitásával.[53]

A tervek és a megvalósulás közötti rés növekedésének forgatókönyve

Egy másik lehetséges forgatókönyv szerint a kívánt vagy tervezett gyermekszám viszonylag magas maradhat, miközben a késői családalapítás miatt növekedhet a tervek és a tényleges gyermekvállalás közötti eltérés. Minél később kezdődik meg a gyermekvállalás, annál rövidebb idő áll rendelkezésre a további gyermekek megszületésére, és annál nagyobb szerepet kaphatnak a párkapcsolati, egészségi, munkaerőpiaci vagy egyéb élethelyzeti korlátok. Ez különösen azoknál lehet releváns, akik a harmincas éveik elején még gyermektelenek, miközben továbbra is családot terveznek.

Ez a forgatókönyv azonban nem jelenti azt, hogy a jelenlegi fiatalabb korosztályok az életkor előrehaladtával szükségszerűen a ma idősebb korosztályokhoz hasonló attitűdöket alakítanak ki, mivel a keresztmetszetben megfigyelt életkori különbségek generációs hatásokat is tükrözhetnek. Erát és Bognár[54] eredményei szerint például a 28–29 éves nők körében gyakoribb volt a gyermektelenség vagy az egygyermekes család tervezése, és ritkább a háromgyermekes terv, mint a fiatalabb nők esetében. Keresztmetszeti adatok alapján azonban nem dönthető el, hogy ez életkori hatást, kohorszkülönbséget vagy az élethelyzetek eltérését tükrözi. A Magyar Ifjúság Kutatás 2020 eredményei szintén arra mutatnak rá, hogy a gyermekvállalási szándékok társadalmilag differenciáltak, és az anyagi, foglalkoztatási és iskolázottsági helyzethez is kapcsolódnak.[55]

A kedvezőbb megvalósulási feltételek forgatókönyve

Egy harmadik lehetséges pálya szerint az erős család- és gyermekorientáció nagyobb arányban válhat ténylegesen családalapítássá, ha a fiatalok által fontosnak tekintett előfeltételek korábban és kiszámíthatóbban teljesülnek. A gyermekvállalási döntéseket ebben az értelmezésben nem kizárólag az egyéni preferenciák, hanem a párkapcsolati stabilitás, a lakhatási lehetőségek, a munkaerőpiaci bizton-

51 Vignoli et al. 2013.
52 Kiss-Kozma 2025.
53 Engler et al. 2022.
54 Erát–Bognár 2024.
55 Székely 2021; Erát–Bognár 2024.

ság, a munka és a családi élet összeegyeztethetősége, valamint a gyermekellátási szolgáltatások hozzáférhetősége is alakítja. Úgy gondoljuk, hogy ebben a forgatókönyvben számos külső (pl. nemzetközi, gazdasági, környezeti, mentális) hatásnak együttesen kell megjelennie és egymást támogatnia, hogy a párkapcsolat kialakítása és a gyermekvállalási szándékok megvalósuljanak.

A család- és szociálpolitikai támogatások ezért elsősorban akkor járulhatnak hozzá a gyermekvállalási tervek megvalósulásához, ha a fiatalok élethelyzetének több dimenzióját együttesen vesszük figyelembe. A pénzbeli támogatások mellett a megfizethető lakhatásnak, a kiszámítható foglalkoztatásnak, a rugalmas munkavégzésnek, a gyermekgondozási intézmények elérhetőségének és a családon belüli gondozási feladatok kiegyensúlyozottabb megosztásának is kiemelt szerepe lehet. Az ISSP-adatok magyarországi elemzései is arra utalnak, hogy az állami gyermekgondozási szerepvállalás, a fizetett gyermekgondozási szabadság és a nemek közötti munkamegosztás egymással összefüggő kérdések.[56]

A kutatás eredményei módszertani szempontból is azt jelzik, hogy a fiatalok családalapítási kilátásait nem célszerű egyetlen, általános gyermekvállalási szándék alapján megítélni. Érdemes külön vizsgálni az ideális, a kívánt, a tervezett és a reálisan várt gyermekszámot, a gyermekvállalás tervezett időzítését, valamint azokat a feltételeket, amelyek teljesüléséhez a válaszadók saját terveik megvalósítását kötik. Ugyancsak fontos a partnerkapcsolat megléte és stabilitása, a partner gyermekvállalási szándéka, a lakhatási és munkaerőpiaci helyzet, az egészségi állapot, valamint a területi mobilitás vizsgálata. A pártalálás lehetőségeit szintén társadalomszerkezeti összefüggésben érdemes értelmezni, mivel az oktatási és migrációs folyamatok, valamint a települések kor- és nemi összetétele jelentősen alakíthatja a fiatalok partnerpiaci lehetőségeit.

A 2024-es kutatás eredményei tulajdonképpen rámutattak arra, hogy nem a család értékének általános gyengülése látható a fiatalok körében, sokkal inkább az rajzolódik ki, hogy a családalapítás továbbra is fontos életcél, miközben annak időzítése és megvalósíthatósága egyre szorosabban függ az egyéni életút, a párkapcsolati helyzet és az egzisztenciális feltételek alakulásától. A jövőbeli folyamatok ezért nem vezethetők le mechanikusan a jelenlegi szándékokból. A kulcskérdés az, hogy a fiatalok által kívánatosnak tartott családalapítási tervekhez szükséges párkapcsolati, mentális, lakhatási, munkaerőpiaci és jövedelmi feltételek milyen mértékben és milyen életkorban válnak ténylegesen elérhetővé.

56 Tomka–Gábos 2024; Medgyesi–Kopasz 2024.

Irodalom

Ariès, P. 1980: Two Successive Motivations for the Declining Birth Rate in the West. *Population and Development Review,* 6. évfolyam, 4, 645–650. https://doi.org/10.2307/1972930

Beaujouan, E. – Berghammer, C. 2019: The gap between lifetime fertility intentions and completed fertility in Europe and the United States: A cohort approach. *Population Research and Policy Review,* 38. évfolyam, 4, 507–535. https://doi.org/10.1007/s11113-019-09516-3

Bencze. Á. 2023: Gyermeket nem tervező fiatalok a Magyar Ifjúság Kutatásban. *Kapocs,* 6. évfolyam, 2–3, 85–91. https://doi.org/10.63582/KAPOCS.2023.2-3.8

Coleman, D. 2006: Immigration and Ethnic Change in Low-Fertility Countries: A Third Demographic Transition. *Population and Development Review,* 32. évfolyam, 3, 401–446. https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2006.00131.x

Comolli, C. L. 2023: Social Climate, Uncertainty and Fertility Intentions: From the Great Recession to the Covid-19 Crisis. *European Journal of Population,* 39. évfolyam, 35. https://doi.org/10.1007/s10680-023-09684-1

D'Albis, H. – Gobbi, P. E. – Greulich, A. 2017: Having a second child and access to childcare: Evidence from European countries. *Journal of Demographic Economics,* 83. évfolyam, 2, 177–210. https://doi.org/10.1017/dem.2017.2

Domokos, T. – Kántor, Z. – Pillók, P. – Székely, L. 2020: *Magyar fiatalok 2020. Kérdések és válaszok – fiatalokról, fiataloktól.* Budapest, Erzsébet Ifjúsági Alap, 17.

Engler, Á. – Pári, A. 2021: Párkapcsolat és családalapítás. In Székely, L. (szerk.) *Magyar fiatalok a koronavírus-járvány idején. Tanulmánykötet a Magyar Ifjúság Kutatás 2020 eredményeiről.* Budapest, Enigma 2001 Kiadó, 2021. 87–112.

Engler, Á. – Markos, V. – Major, E. 2022: Gyermekvállalási tervek a párkapcsolati jellemzők tükrében. *Kapocs,* 5. évfolyam, 1, 10–21. https://doi.org/10.63582/KAPOCS.2022.1.2

Erát, D. – Bognár, A. 2024: Tomorrow's Parents? Exploring the Fertility Intentions of Young Adults in Hungary. *Review of Sociology,* 34. évfolyam, 2, 24–54.

Eurostat 2025: *Demography of Europe – 2025 edition.* https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/interactive-publications/demography-2025 (letöltve: 2026. 09. 17.)

Fahlén, S. – Oláh, L. Sz. 2018: Economic Uncertainty and First-Birth Intentions in Europe. *Demographic Research,* 39. évfolyam, 795–834. https://doi.org/10.4054/DemRes.2018.39.28

Gábor, K. 2006: Fordulat az ifjúságszociológiában – új kiindulópontok. In Gábor, K. – Jancsák, Cs. (szerk.) *Ifjúságszociológia. Szemelvények.* Szeged, Belvedere Meridionale, 9–15.

Greulich, A. – Toulemon, L. 2023: Measuring the educational gradient of period fertility in 28 European countries: A new approach based on parity-specific fertility estimates. *Demographic Research,* 49. évfolyam, 905–968. https://doi.org/10.4054/DemRes.2023.49.34

Hazan, M. – Zoabi, H. 2015: Do highly educated women choose smaller families? *The Economic Journal,* 125. évfolyam, 587, 1191–1226. https://doi.org/10.1111/ecoj.12148

Kapdebo, Á. – Papházi, T. – Tárkányi, Á. 2022: Gyermekvállalási tervek a pandémia idején Magyarországon. *Kapocs,* 5. évfolyam, 1, 32–45. https://doi.org/10.63582/KAPOCS.2022.1.4

Kapitány, B. (szerk.) 2015: *Demográfiai fogalomtár.* Budapest, KSH Népességtudományi Kutatóintézet.

Karabchuk, T. 2020: Job Instability and Fertility Intentions of Young Adults in Europe: Does Labor Market Legislation Matter? *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science,* 688. évfolyam, 1, 225–245. https://doi.org/10.1177/0002716220910419

Kiss-Kozma, G. 2025: Tinder-generáció? A magyarországi fiatalok online randizással kapcsolatos elképzelései. In Kiss-Kozma, G. (szerk.) *Fénytörésben. Ifjúságképek az empirikus adatok tükrében*. Budapest, Ifjúságkutató Intézet, Mathias Corvinus Collegium, 37–43. https://ifjusagkutatointezet.hu/uploads/default/0001/03/bafdd458aa7223f242951d7435151e0107a06a57.pdf (letöltve: 2026. 09. 17.)

Kiss-Kozma, G. – Székely, L. 2023: *Ifjúság+: Öt kérdésben a magyarországi 15–39 évesekről.* Budapest, Ifjúságkutató Intézet, Mathias Corvinus Collegium.

Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért (KINCS) 2025: *Magyar családok helyzetének változása 2010 után EU-s összehasonlításban*. https://www.koppmariaintezet.hu/books25/HU/2025/magyarcsaladok.pdf (letöltve: 2026. 09. 17.)

Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért (KINCS) 2026: *200 ezerrel több gyermek született a gyermekvállalási kedv változása miatt*. https://doi.org/10.83154/KINCS.AN.HU.2026.3

Központi Statisztikai Hivatal (KSH) 2025: *Magyarország, 2024*. https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mo/mo_2024.pdf (letöltve: 2026. 09. 17.)

Központi Statisztikai Hivatal (KSH) 2026a: *Élveszületések és teljes termékenységi arányszám. STADAT-tábla 22.1.1.6.* https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0006.html (letöltve: 2026. 09. 17.)

Központi Statisztikai Hivatal (KSH) 2026b: *Élveszületések az anya és az újszülött főbb jellemzői szerint. STADAT-tábla 22.1.1.7.* https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0007.html (letöltve: 2026. 09. 17.)

Lesthaeghe, R. 1995: The Second Demographic Transition in Western Countries: An Interpretation. In Oppenheim Mason, K. – Jensen, A.-M. (szerk.) *Gender and Family Change in Industrialized Countries.* Oxford, Clarendon Press, 17–62. https://doi.org/10.1093/oso/9780198289708.003.0002

Lesthaeghe, R. 2014: The Second Demographic Transition: A Concise Overview of Its Development. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America,* 111. évfolyam, 51, 18112–18115. https://doi.org/10.1073/pnas.1420441111

Lesthaeghe, R. 2020: The Second Demographic Transition, 1986–2020: Sub-Replacement Fertility and Rising Cohabitation – A Global Update. *Genus,* 76. évfolyam, 10. https://doi.org/10.1186/s41118-020-00077-4

Lesthaeghe, R. – Surkyn, J. 1988: Cultural Dynamics and Economic Theories of Fertility Change. *Population and Development Review,* 14. évfolyam, 1, 1–45.

Lesthaeghe, R. – Van de Kaa, D. J. 1986: Twee demografische transities? In Lesthaeghe, R. – Van de Kaa, D. J. (szerk.) *Bevolking: groei en krimp.* Deventer, Van Loghum Slaterus, 9–24.

Medgyesi, M. – Kopasz, M. 2024: Az állam gyermekgondozási szerepvállalásával kapcsolatos vélekedések Magyarországon. *Kapocs,* 7. évfolyam, 3–4, 90–107. https://doi.org/10.63582/KAPOCS.2024.3-4.7

OECD 2024: *Society at a Glance 2024: OECD Social Indicators*. OECD Publishing, Paris.

Pári, A. – Balog, P. 2022: A gyermekvállalást jelenleg elutasító gyermektelenek a fiatal felnőttek körében. In: Engler Ágnes – Purebl György – Susánszky Éva – Székely András (szerk.) *Magyar lelkiállapot 2021. Család – egészség – közösség. Hungarostudy 2021 tanulmányok*. Budapest, KINCS, 147–167.

Spéder, Zs. 2019: *A hazai termékenységi magatartás nemzetközi összehasonlításban.* Akadémiai nagydoktori mű. Budapest, KSH.

Székely, L. 2021: Tudatos gyermekvállalás és anyagi biztonság. *Kapocs,* 4. évfolyam, 3–4, 60–63. https://doi.org/10.63582/KAPOCS.2021.3-4.5

Testa, M. R. 2014: On the positive correlation between education and fertility intentions in Europe: Individual- and country-level evidence. *Advances in Life Course Research,* 21. évfolyam, 28–42. https://doi.org/10.1016/j.alcr.2014.01.005

Tomka, Zs. – Gábos, A. 2024: A fizetett gyermekgondozási szabadsággal kapcsolatos attitűdök változása Magyarországon, 2012–2022. *Kapocs,* 7. évfolyam, 3–4, 72–89. https://doi.org/10.63582/KAPOCS.2024.3-4.6

United Nations 2024: *World Population Prospects 2024: Summary of Results. UN DESA/POP/2024/TR/NO. 9.* New York, United Nations. https://population.un.org (letöltve: 2026. 09. 17.)

Van de Kaa, D. J. 1987: Europe's Second Demographic Transition. *Population Bulletin,* 42. évfolyam, 1, 1–59.

Van de Kaa, D. J. 1996: Anchored Narratives: The Story and Findings of Half a Century of Research into the Determinants of Fertility. *Population Studies,* 50. évfolyam, 3, 389–432. https://doi.org/10.1080/0032472031000149546

Vesztergom, D. – Szomszéd, O. – Nagy, T. – Papházi, T. 2021: A magyar fiatalok termékenységtudatossága. *Kapocs,* 4. évfolyam, 3–4, 3–20. https://doi.org/10.63582/KAPOCS.2021.3-4.1

Vignoli, D. – Guetto, R. – Bazzani, G. – Pirani, E. – Minello, A. 2020: A Reflection on Economic Uncertainty and Fertility in Europe: The Narrative Framework. *Genus,* 76. évfolyam, 28. https://doi.org/10.1186/s41118-020-00094-3

Vignoli, D. – Rinesi, F. – Mussino, E. 2013: A Home to Plan the First Child? Fertility Intentions and Housing Conditions in Italy. *Population, Space and Place*, 19. évfolyam, 1, 60–71. https://doi.org/10.1002/psp.1716